

## Iz zgodovine pisarniške slovenščine v 1. polovici 18. stoletja

BORIS GOLEC

Ob vsej pregledanosti in popisnosti starejšega arhivskega gradiva slovenskih arhivskih ustanov se v debelih svežnjih z zašiljeno gotico popisanih nemških spisov tu in tam še vedno zasveti kak latinični tujek, ki ni ne latinski ne italijanski. Skoraj več jih je v hrvaškem kot v slovenskem jeziku, če pomislimo na razna vojaška-ovaduška poročila v aktih kranjskega stanovskega arhiva. Vendar pa hrvaško pisani dokumenti niso posebej zanimivi ne domačim ne hrvaškim raziskovalcem preteklosti in razvoja jezika, saj imajo zadnji v primerjavi s slovenskimi tovrstnega gradiva tako rekoč v preobilju. Na slovenska besedila se nam nasprotno zdi vredno opozoriti že zaradi njihovega redkega pojavljanja, četudi ne gre vselej za povsem nova niti za vsebinsko ali jezikovno pomembna odkritja.

Nekaj doslej neevidentiranih zapisov se je med raziskovalnim (ne arhivističnim) delom nabralo tudi v zadnjih letih, med njimi na prvem mestu sodne prisege, ki že po tradiciji sodijo med najpogostejša uradna besedila v slovenskem jeziku. Iz prve polovice 18. stoletja so prišli na dan trije prisežni teksti, v pričujočem prispevku združeni v prvo tematsko skupino Sodne prisege. Drugi zvrstni in vsebinski sklop obsega pet opisov meja deželskih sodišč, na katerih najdbo sem mimogrede opozoril v lanski drugi številki Arhivov ob objavi dveh zgodnjih primerkov iz 17. stoletja, pregled in objavo slovenike pa zaokroža tretji sklop, ki ga sestavljata dva dokumenta in ga zaradi njune zvrstne neenotnosti naslavljam Druge slovenska besedila.

Vsi predstavljeni dokumenti, razen enega iz Nadškofijskega arhiva Ljubljana, so shranjeni v dveh zbirkah in dveh fondih osrednjega državnega arhiva. Z vsebinskega in oblikovnega stališča velja opozoriti na naslednje posebnosti. Tri sodne prisege niso toliko zanimive po vsebini kolikor po tem, kdo prisega oziroma pred katero sodno instanco. Tako srečamo prisego treh deželnih svobodnikov o vsebini ustne oporoke soproge njihovega stanovskega kolega, nadalje prisego kranjskih zidarjev, ki so po sklenitvi beograjskega miru 1739 podirali tamkajšnjo trdnjavo, ter prisego kmečke ženske o uživanju nekega zemljišča, ki se je, pomenljivo, znašla med spisi plemiškega, tj. kranjskega ograjnega sodišča. Poleg tega so se vse tri prisege ohranile zgolj v konceptu, brez uradnega podpisa in pečata. Pri opisih deželskosodnih meja velja posebej opozoriti na njihovo kontinuiteto pri gospostvu Ortnek, izpričano vsaj od srede 17. stoletja. V opisu meja blejskega deželskega sodišča pritegne po-

zornost doslej po vsej verjetnosti najstarejša znana omemba Triglava v kakšnem izključno slovenskem besedilu; le-to ima, enako kot potek meja turjaškega sodišča, vzporednico v nemški različici.

Vsak po svoje sta zanimiva tudi dokumenta tretjega tematskega sklopa. Obrazec izobčenja kršiteljev redovnih zaobljub v samostanu mekinjskih klaris je prevod iz latinščine in primerljiv s tremi starejšimi prevodi iz druge polovice 17. stoletja. Slovenska naslovitev v obliki zmerljivke "ljubeznivi pankrt" v zasebnem pismu plemiča meščanu pa odkriva doslej neznano funkcijo pisne slovenščine, vredno sodnega procesa zaradi žalitve časti.

Analiza jezika predstavljenih zapisov je prepuščena jezikoslovcem, raziskovalcem zgodovine jezika. Splošni vtis o jezikovno-črkopisni podobi se sicer povsem ujema z že znanimi primerki uradovne slovenščine pred razsvetljenstvom. Ob bolj ali manj izrazitih narečnih potezah je opazna predvsem črkopisna nedoslednost, bolj plod improviziranja kakor posnemanja bohoričice sočasnih redkih slovenskih tiskov, ki ji je iz razumljivih razlogov daleč najbližji edini tekst cerkvene provenience. V tem pogledu praktično ni opaziti napredka glede na slovenščino uradnih dokumentov iz 17. stoletja, po slovenski knjižni produkciji sicer znanega kot najrevnejšega.

### I) Sodne prisege:

#### I/1 - Prisega prič, navzočih pri ustni oporoki deželne svobodnice Ane Magdalene Šivic, 11. decembra 1734<sup>1</sup>

Zapis slovenske prisege, ki so jo pred neimenovano uradno instanco v Ljubljani dne 11. decembra 1734 dali trije možje z Vipavskega, se je v zbirki *Collectanea* Arhiva Slovenije bržčas znašel prav zaradi svoje jezikovne posebnosti. Šele priložena nemško pisana oporoka, datirana v gospostvu Vipava 28. avgusta istega leta, na katero se je prisega nanašala, natančneje odkriva okolje nastanka in socialni položaj umirajoče oporočnice "gospe" Ane Magdalene Šivic, soproge deželnega svobodnika Jožefa Šivica z vipavskih Goč. Ta ni bil le eden od razmeroma številnih svobodnikov na Vipavskem, temveč od leta 1716 tudi njihov župan, ki ga je postavil

<sup>1</sup> AS 1080, *Collectanea* – Zbirka Muzejskega društva za Kranjsko, Muzejskega društva za Slovenijo in Historičnega društva za Kranjsko, fasc. 8, Testamenti.

deželni knjigovodja. Po smrti Jožefa Šivica je kot župan izpričan Janez Jožef Šivic, umrl leta 1748.<sup>2</sup> Rodbina goških Šivicev (tudi Živcev) se je tedaj, sredi 18. stoletja, šele pripravljala na svoj največji domet.<sup>3</sup> Ena rodbinska veja je namreč pridobila plemiški naslov pl. Schivizhofen, potem ko je Franc Andrej Šivic, poštni mojster v Vipavi, leta 1760 kupil polovico bližnje Garzarollijeve graščine Podbrje ali Roženek pri Podragi.<sup>4</sup> Predikat pl. Schivizhofen so nosili tudi (nekateri) Šivici, ki so kot deželni svobodniki ostali na Gočah.<sup>5</sup>

Rodbina je sicer vsaj od začetka 18. stoletja sodila med najpremožnejše na Vipavskem. Pozornost pritegneta bogata zapuščina in socialni status Ane Magdalene Šivičeve, ki je v lokalnih razmerah veljala za gospo ali "fravo". Ženska je namreč razpolagala z več kot čedno vsoto 900 goldinarjev, sicer manj verjetno v gotovini, temveč prejkone v zadolžnicah, v obliki dote, prinesene v zakon soprogu Jožefu Šivicu.

Kljub premožnosti imamo opraviti z nepismeno "kmečko gospodo". Še v drugi polovici stoletja so se člani Šivičeve rodbine odločali za sicer pisne oporoke pred pričami, a jih niso sestavljali in pečatili sami.<sup>6</sup> Zakaj do takšnega zapisa zadnje volje ni prišlo pri Ani Magdaleni, si je mogoče razložiti le tako, da v bližini ni bilo peresa večje osebe, ki bi ji umirajoča mogla oporoko narekovati. Tako je svojo zadnjo voljo sklenila le ustno, in sicer dvakrat, prvič mesec dni pred smrtjo, 20. julija 1734, v pričo štirih naprošenih prič, drugič pa dan pred koncem svojega zemeljskega življenja, ko je pred istimi možmi v celoti potrdila svojo prvič izraženo voljo. Kot pričata deset dni zatem zapisana oporoka in mrliška matica župnije Vipava, je Šivičeva preminila 18. avgusta 1734.<sup>7</sup>

Njen ovdovali soprog Jožef Šivic je namreč, da bi se izognil morebitnim nesporazumom, pro-

sil upravitelja gospostva Vipava Krištofa Fabjana Maffeija, da je zaslišal in zaprisegel štiri priče ženine ustne oporoke in na podlagi njihovih pričevanj sestavil in pečatil še pisni testament. Dogodek se je zgodil v vipavskem gradu 28. avgusta, dober teden dni po pogrebu, zapisana oporoka pa navaja imena naslednjih zaprisežencev: Mihaela in Matije Ferjančiča, Štefana Šivica in Gašperja Vovka. Kot so izpovedali navedeni možje, je umirajoča Ana Magdalena Šivičeva, rojena Pober, velela, naj njeno truplo pokopljejo v cerkvi sv. Andreja na Gočah, in cerkvi namenila bogata volila: 400 goldinarjev deželne vrednosti samo za svete maše in posebej še 100 goldinarjev. Nadaljnjih sto goldinarjev je volila romarski cerkvi Naše ljube gospe na Logu pri Vipavi ter prav toliko cerkvi sv. Antona pri Fužinah nad Šturjami. Romarski cerkvi sv. Jošta nad Kranjem je že prej – ali kot pravi oporoka: "še za življenja" – obljubila darovati albo. Preostalih 300 goldinarjev je poleg preostalega premoženja namenila svojemu možu, vendar pod pogojem, da ta vsota pripade njeni materi Ani Mariji, zdaj poročeni Šivic, če bi njen mož morda umrl še pred materjo. Če mož mater oziroma taško preživi, ostane navedenih 300 goldinarjev njegova last.

Več znamenj kaže, da je bila Ana Magdalena mlajša ženska brez otrok. Kot je bil običaj pri materah, bi se v oporoki zagotovo spomnila svojih potomcev, prav gotovo pa ne bi visoke vsote 300 goldinarjev v primeru moževe smrti namenila svoji materi. Le-ta, rojena kot Ana Marija Žigan (Sigan), se je namreč kot vdova Poberjeva vnovič poročila z moškim, ki se je prav tako pisal Šivic. Umrla je šele leta 1756, skoraj 22 let za hčerko, in preživela tudi zeta ter svojega drugega moža. Kot prča njen testament, je Ana Marija živela na Gočah in še zdaleč ni bila nepreskrbljena, da bi ji hčerka na smrtni postelji zaradi tega namenila 300 goldinarjev kot vzdrževalnino.<sup>8</sup>

Izvirniku oporoke Ane Magdalene Šivic iz leta 1734 je priložen prepis oporoke (*Testaments Copie der Frauen Anna Magdalena Sivizin*), na isti poli papirja pa dopisano, da so tri priče ustne oporoke 11. decembra 1734 v Ljubljani pod prisego potrdile vsebino, kot jo je zapisal vipavski gosposčinski upravitelj. Zanimivo je, da v osnovnem nemškem besedilu, katerega sestavni del je slovenska prisega, manjkata ime in podpis uradnika, čeprav se le-ta izrecno sklicuje na svoj lastnoročni podpis. Ker je zadeva zapisana kar na prepisu oporoke, gre za predlogo, ki ji je šele sledila izdaja uradnega, a neohranjenega overjenega dokumenta.

Vprašanje, zakaj je bilo treba verodostojnost vipavske oporoke čez dobre tri mesece sploh preverjati, in to v Ljubljani, je povezano s pravnim

<sup>2</sup> Prim. Janko Polec, Svobodniki na Kranjskem, Glasnik muzejskega društva za Slovenijo XVII (1936), str. 55-56.

<sup>3</sup> O velikosti njihove posesti nimamo natančnejših podatkov. Terezijanski kataster za Kranjsko ne navaja posebej njihove napovedi in cenitve. "Gospoda" Jožefa Šivica (H. Joseph Schiviz) zasledimo le v t. i. lastniškem urbarju gospostva Vipava, v katerem nastopa z osmimi krajcarji kontribucije, ob njegovem pa je še več znanih imen vipavskih svobodnikov (AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, RDA, P 164, Gospostvo Vipava, No. 49, s. d.).

<sup>4</sup> Prim. Majda Smole, Graščine na nekdanjem Kranjskem, Ljubljana 1982, str. 355-357. – O genealogiji rodbine Šivic (Schiviz) gl. Wiener genealogisches Taschenbuch (1926), str. 319.

<sup>5</sup> Npr. Marija Elizabeta pl. Schivizhofen (AS 308, Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani, Kasten III, S-129, 14. 2. 1772).

<sup>6</sup> AS 308, Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani, Kasten III, S-85, 21. 4. 1756; S-129, 14. 2. 1772; S-148, 27. 10. 1778.

<sup>7</sup> Župnijski urad Vipava, mrliška matična knjiga 2 (1733-1749), s. p. – V mrliški matici je njeno ime pomotoma zapisano kot Maria (!) Magdalena, žena Jožefa Šivica (Joseph Schiviz).

<sup>8</sup> AS 308, Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani, Kasten III, S-85, 21. 4. 1756.

položajem deželnih svobodnikov na Kranjskem. Vsebinsko oporoke je morda kdo spodbijal s tožbo, ali pa je potrditev zahteval nepravdni postopek. Čeprav slovenska prisega treh prič ustne oporoke ne navaja, pred katero ljubljansko instanco so bili možje zaslišani, skoraj ni dvoma, da je šlo za kranjsko deželno knjigovodstvo, pod katero so v prvi sodni instanci spadali vsi deželni svobodniki.<sup>9</sup> Da so možje prisegli pred deželnim knjigovodjem, potrjuje že njihov pravni položaj, saj je šlo pri vseh treh izprašanih pričah dokazano za deželne svobodnike; Matija in Miha Ferjančič sta živela na Gočah, Gašper Vovk pa v Šentvidu pri Vipavi.<sup>10</sup> Od štirih prič pri ustni oporoki je bil odsoten le Štefan Šivic, morda zato, ker po osebnopravnem položaju ni bil svobodnik, četudi se je pisal enako kot svobodniška rodbina Šivicev. Odkod sta original in prepis oporoke z dodano slovensko prisego priromala v zbirko Collectanea, pa ostaja še naprej nejasno.

Nemško-slovenski zapis na prepisu oporoke se glasi:

*"Ich endts vnterschribener Attestiere hiemit das heüit vntergesezten dato, nachvolgende Männer als Micha, und Mathia Feriantschitsch, und Caspar Vaukh, nachvolgendes Jurament, welches ich ihnen genugsamb vorgetragen, abgelegt haben alß*

*Jest N. Perscheschem Per tem Jemeni Bogo Ozhta Synu Suetiga Ducha De iest ozhem vije Rezhi vkaterj Sem iest Kenj Prizhj na Prej Pastaulen ta Praua Boshio Resniza gouorite De le tu char sem iest Pret Gespudu Secretariu Maffej gouoru, Jenu danaschni dan Spet Praschan Biu Se tu Gar Je Sapischanu Patderdek de ranca frau Anna Magdallena Siuizouca meni na nej Sadne Bolesne toco Porocila gauaret, Keteru iest sa obenj Likoff, Priasnast, alj Sourastua Voila. Taku menj Pomagaj Bog Ozha, Sjn, Jenu Suetj Duch. Jenu luba rosa Pres Segi Madesa Spoceta Diuiza Maria, jenu sue Posj Suetnikj na maj Pasleidnj Vre Kader Se Bode maja Boga dusa ad majega Tele [sa luzhila Amen.*

*Das obgemelte Männer das Jurament wie es alda geschriben stet, abgelegt haben, bezeügt ain solches meine aigne Vnterschrift vnd Ambts Förtigung Datum Laybach den 11 xber 1734."*

Zaradi črkopisne neenotnosti je jezik prisega ponekod težko razumljiv in povrh tega zaznamovan še z rovtarskim akanjem. Izbira znakov za šumnike, pa tudi za sičnike se močno razlikuje od bohoričice sočasnih slovenskih tiskov. Na nekaterih mestih je zapisovalec očitno pisal pod vplivom italijanske ortografije: k je zapisan kot *ch* in kot *c* (*char, toco, Siuizouca*), č v nekaterih primerih kot *c* (*Porocila, Spoceta*), in sicer enako

kot v italijanščini pred samoglasnikoma *e* in *i*. Glede na razširjeno rabo italijanščine na Vipavskem in še posebej v gosposčinski pisarni v Vipavi<sup>11</sup> povedano ne bi bilo nič nenavadnega, a le, če bi zanesljivo vedeli, da je predloga prisega nastala že v Vipavi in ne šele v Ljubljani. Nenavadna je tudi izbira črke *c* za *c* (*ranca*), ki ga je pisar sicer praviloma pisal kot *z* (*Resniza, Diuiza, Siuizouca*). Glas *š* se pojavlja v dveh različicah, kot nemški *sch* (*danaschni, Praschan*) ali preprosto kot *s* (*Sourastua*), prav nikoli pa kot *sh* ali *fh*. Kombinirana črka *sh* je namreč ustreznica za *ž* (*Boshio*), a tudi ta šumnik je večinoma pisan kar kot *s* (*rosa, Madesa, Posj*), podobno kot *sch* v isti besedi (*Perscheschem*) ustreza tako *ž*-ju kot *š*-ju. Na narečno obarvanost zamenjave glasov *s* in *š* kaže poleg zadnjega primera (*peršežem*) tudi *zapišanu* (*Sapischanu*). Še najdosledneje je rabljen bohoričični *zh* za *č* (*Ozhta, Rezjh, Prizhj, ozha*), čeprav se ta glas pojavlja še kot *c*. Enoten je tudi zapis glasu *z* s *s*-jem (*Sadne Bolesne*), pri čemer ima črka *s* kar četvorno glasovno vrednost: kot sičnik *s* (*sem, Spet*), kot zveneči *z*, *š* in *ž*. Za jasnejše razlikovanje med zvenečim in nezvenečim glasom je enkrat uporabljen tudi podvojeni *s* (*Tele [sa]*).

Čeprav gre za precej poznejši čas, kaže opozoriti še na eno zanimivo naključje. V fondu Uprava deželnih svobodnikov na Kranjskem v Arhivu Slovenije sta se iz prvih let 19. stoletja ohranila dva slovenska dokumenta, posredno povezana s prisego iz leta 1734. Oba sta namreč nastala na Gočah kot plod poslovanja med tamkajšnjimi svobodniki. Prvi je kupoprodajna pogodba med Jožefom Šivicem in Jožefom Vovkom (enak priimek ima priča oporoke iz leta 1734), v prvi osebi pa jo je napisal edini pismeni podpisnik Jožef Šivic.<sup>12</sup> Drugi dokument, ki doslej najverjetneje še ni bil evidentiran, je tri leta mlajši zapis o dolgovih goškega svobodnika Mihe Sorta.<sup>13</sup> Trditi je mogoče, da sta primerka že plod ustaljenega slovenskega pismenstva na Vipavskem, ki ima izpričano neko tradicijo vsaj od jožefinske dobe,<sup>14</sup> in prav gotovo tudi posledica šolanja v vipavski trivialki. Tako najbrž ni naključje, da srečamo ravno med Vipavo in Gočami enega zgodnejših primerov slovenskih epigrafov: na kamnitem mostu pri vasi Slap plošča z napisom v bohoričici opozarja na postavitve mostu v letu 1803.<sup>15</sup>

<sup>11</sup> O rabi italijanščine gl. AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, RDA, BT, P 164, Gospostvo Vipava.

<sup>12</sup> AS 4, Uprava deželnih svobodnikov na Kranjskem, fasc. 7, 10. 2. 1805. - Objava: Slovenščina v dokumentih skozi stoletja, Ljubljana 1971, str. 21-22.

<sup>13</sup> Prav tam, 22. 7. 1808.

<sup>14</sup> Prim. Boris Golec, Slovenica s konca 18. stoletja v župnijskem arhivu Vipava, Arhivi XXI/1-2 (1998), str. 45-51.

<sup>15</sup> Prim. Gorazd Humar, Bogdan Hladnik, Slovenski mostovi, Bridges of Slovenia, I. del, Ljubljana-Šempeter pri Gorici, str. 22 in fotografija na listu pred naslovno stranjo.

<sup>9</sup> Prim. Sergij Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev. Od naselitve do zloma stare Jugoslavije, Ljubljana 1961, str. 293; natančneje o upravi in sodstvu nad svobodniki gl. J. Polec, n. d., str. 52-55.

<sup>10</sup> J. Polec, n. d., str. 134.

Jest N. Perschichem Berkm Jemny Bogu Opheta Synu  
 Sueliga Duha Siest Ophem Vte Ruffij Vkalery  
 Sem rest Kenj Bruffij na Brej Bastaulen ta Brava  
 Boshio Resniza Jovorie de Eter char Sem iest  
 Brat Jevreie secretariu Naffij Jovorie. Jenu Jannas  
 chmi van Spet Braschan bin de ta jaro je Sapis  
 chane Patserock de zanca fraua Anna Magallena  
 Suelifouca meni na nej Saone Bolesne toco Borocia  
 la Javarel Kiteru iest sa oberj Etkoff. Priasnasb,  
 alj Sourastua Voila. Take meni Pomagaj Bog  
 Ophat Synu Jenu Sueli Duha. Jenu Duha Rosa Brat  
 Sega madesa Spaceta Suelifa Maria. Jenu Sue  
 Bosj Suelniskj na maj Bastleionj Vre Kaver de  
 Bode maja Boga ausa ad majega telefsa  
 Eaphila Amun.

Ich obganulter Mannen Ich Jurement ewig  
 mit alda Jurement Brat abgologt haben, bin  
 zungt ain befoh munn aigun luthen  
 Jurement amble forligung, Ich bin  
 lang baf von uxben 1737

Prisega prič glede vsebine oporoke Ane Magdalene Šivic, Ljubljana, 11. decembra 1734

**I/2 - Prisega zidarjev s Kranjskega, ki so podirali beograjsko trdnjavo, z dne 4. marca 1744<sup>16</sup>**

Med predstavljenimi prisežnimi besedili najbolj pritegne vsebina prisege šestnajstih zidarjev s Kranjskega, zapisana 4. marca 1744 v uradu deželnega vicedoma v Ljubljani. Prizadeti možje so bili spomladi 1739 poslani utrjevat beograjsko trdnjavo, ki so jo ogrožali Turki, in jo nato po sklenitvi beograjskega miru (18. septembra 1739) približno tri mesece pomagali podirati. Država jim je nato še skoraj štiri leta po vrnitvi domov dolgovala del plačila, zlasti za čas, preživet v

dvomesečni karanteni v Vardarcu pri Osijeku. Kranjski zidarji so bili sicer le neznatna skupina v večtisočglavi množici delavcev, ki so kot rušitelji trdnjavijskih zgradb izpolnjevali določila mirovne pogodbe. Med njimi so imeli posebno vlogo idrijski rudarji kot minerji, zidarje iz ljubljanskega ceha pa so porabili predvsem zato, ker so bili že prej v Beogradu, zaposleni pri utrjevalnih delih v tednih pred turškim obleganjem in med njim.<sup>17</sup>

O slovenski navzočnosti pri utrjevanju in podiranju trdnjave kakor tudi v obdobju 21-letne avstrijske zasedbe Beograda in severne Srbije (1718-1739) poleg tega doslej ni bilo znanega ničesar. Tudi pregledna dela o zgodovini Beo-

<sup>16</sup> AS I, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 183, I/103, lit. K II-10, 4. 3. 1744.

<sup>17</sup> Prav tam, dokumenti od 1. 2. 1739 do 20. 10. 1739.

grada in objavljeni viri iz let avstrijsko-turške vojne (1737-1739) med več tisoč udeleženci rušenja ne omenjajo posebej ljudi iz slovenskih dežel,<sup>18</sup> čeprav bi pričakovali vsaj omembo idrijskih rudarjev, ki so opravili pomembna strokovna dela pri razstreljevanju.

Zidarji so imeli nasprotno precej obrobno vlogo, zato so se tudi morali za svoje v delovni pogodbi vsebovane pravice pogajati še leta po vrnitvi domov. Pri tem jim niso šle na roko spremenjene okoliščine. Avstrija se je namreč že leta 1740 zapletla v dolgotrajno nasledstveno vojno, ki je zahtevala ogromna sredstva ter upočasnila zaostala izplačila iz neke že skoraj pozabljene, precej klavirno izgubljene balkanske vojne. Potem ko so zidarji leta 1742 izposlovali plačilo za 33 delovnih nedelj in praznikov,<sup>19</sup> sta minili skoraj dve leti, preden se je zadeva vnovič premaknila za korak naprej. Šestnajsterica zidarjev s polirjem Matevžem Pevcem na čelu – vsi so bili člani ljubljanskega zidarskega ceha – je zahtevala še 522 goldinarjev neplačane mezde. Tako bi dvanajst mož moralo dobiti dve mesečni plačili, vsak po 18 goldinarjev in polir 26 po goldinarjev na mesec, trije zidarji pa enako plačilo kot njihovi kolegi za mesec dni. Šlo je za čas, ki so ga možje preživeli v karanteni in bi moral biti skladno s pogodbo plačan enako kot ves preostali čas odsotnosti.<sup>20</sup> Kot je od zidarjev zahteval nedavno umrli vicedom grof Thurn, so resničnost svojih navedb 4. marca 1744 potrdili s prisego, dano pred vicedomskim knjigovodjem Janezom Krstnikom pl. Nemizhoffnom in vicedomovim tajnikom dr. Janezom Hieronimom Marzino pl. Merzenhaimom. Polir Pevce je nato o vsem poročal v prošnji, naslovljeni na notranjeavstrijsko dvorno komoro v Gradcu. Vendar pa tudi prisega in pozitivna priporočila novega vicedoma pri dunajski birokraciji niso dosegli želenega učinka. Na novega leta dan 1745 je Gradec seznanil vicedoma z vsebino tri tedne prej izdane dunajske resolucije, ki je zahteve kranjskih zidarjev zavrnila kot "njihove neutemeljene predstave". Dvorno vojno knjigovodstvo je namreč na podlagi poizvedb in pričevanj "povsem jasno ugotovilo", da zidarji od erarja nimajo pravice ničesar več zahtevati. Zahtevano plačilo karan-

tene (*Contumaz-geld*) naj bi jim že bilo izplačano v obliki "nočnine" (*Nacht-geld*), potnina pa prav tako v celoti poravnana.<sup>21</sup>

Nemško pisanemu dokumentu o prisegi, ki sta ga 4. marca 1744 podpisala omenjena vicedomska uradnika in ki vsebuje tudi besedilo prisege, so v vicedomskem uradu priložili slovensko besedilo. To besedilo so nepismeni in nemščine malo ali sploh nevešči zidarji glasno ponovili za svojima zaprisežnikoma. Njihove na papir prelite besede, dobesedni prevod nemške prisege, se glasijo takole:

"*Jest Mathias Peuz, Maurer Pallier in Crain*<sup>22</sup> *jest Jacob Gertsher iest Grogor Herscher, jest Anton Jost, jest Jacob Strojan, jest Martin Schueboin jest Joseph Sargar jest Blasius Allesch, jest Mathia Woriz jest Giorry Kaushekh, persesem gospodo u[sega] mogoznemo eno resnizno persego, de mi jeno nashe tovarshe, katere dons nesso mogle kpersege peite, koker Joseph Shauersnikh, Mathia Sherbinz Mathia Stermes Hanshe Ingolizh, Joseph Slegar, jeno Anton Dauniker, kader sma mi sbelgrado*<sup>23</sup> *od della, kamer sma mi sleblane*<sup>24</sup> *od gnadlouga gospod graffu lands vicedoma*<sup>25</sup> *kdolmetuaino*<sup>26</sup> *Belgradske Vestenge*<sup>27</sup> *ta druge dan mes[seza] aprilla 1739 leta poslame billi, na sai sle, sma mogle dua me[seza] u Vorarize (?)*<sup>28</sup> *contimatia delleta,*<sup>29</sup> *jeno de namm jeno na[sem] douarsham*<sup>30</sup> *ta contumatia Le od enega me[seza] jeno ne od Dueh me[sezou] je plazana koker tude de nam jeno na[sem] togore jemenuanem*<sup>31</sup> *tovar*

21 Prav tam, 4. 3. 1744, s. d. marec 1744, 1. 1. 1745.

22 Nemški vrinec v pomenu: zidarski polir na Kranjskem.

23 Z Belgrado = iz Beograda.

24 Z Leblane = iz Ljubljane.

25 Grof in deželni vicedom.

26 Dol metvajne = podiranje (iz posamostaljenega nem. glagola abwerfen).

27 Iz nem. Festung = trdnjava, utrdba.

28 V mestniku izražen toponim "Vorarice" je iskati nad Beogradom, gledano po toku Drave navzgor. V nekdanji Jugoslaviji je en sam kraj, ki v izgovorjavi kolikor toliko spominja na "Vorarice", in sicer vas Vardarac v Baranji, nedaleč od pristaniškega Osijeka, v katerem so se potujoči Kranjci ustavili že spomladi na poti v Beograd. Vardarac, ki so ga Kranjci krstili malo po svoje (*Voraric*) ali morda preprosto imenovali po nemški navadi, je danes od Drave pri Osijeku oddaljen po skoraj ravni cesti kakšnih deset kilometrov, kar je navsezadnje ravno dovolj, da možje ne bi mogli zanesti takšne ali drugačne epidemije v osiješko mesto ali med rečne potnike. V prid lociranja "Voraric" v Vardarac govori tudi dejstvo, da je ogrska Baranja na Donavi mejila z Vojno krajino, odkoder so kranjski zidarji prišli, karantene pa so postavljali na mejnih točkah. - Prim. Imenik – register naseljenih mesta Kraljevine Jugoslavije etc., Beograd (po 1929), str. 137; prim. Imenik mesta. Pregled svih mesta i opština, narodnih odbora, srezova i pošta u Jugoslaviji, Beograd 1956, str. 450.

29 Delati kontumacijo = opraviti karanteno, kontumac = zdravstveni zapor.

30 Douarsham = tovarišem.

31 Togore jemenuanem = zgoraj (tu gori) imenovanim.

18 Prim. zlasti Istorija Beograda 1. Stari, srednji i novi vek, Beograd 1974; Beogradska tvrđava kroz istoriju. Fortresse de Beograd a travers l'histoire, Beograd 1969; Ferdinand Hauptmann - Milan Vasić - Alija Polimac - Rüdiger Malli, Die türkische Wiedereroberung von Belgrad 1739. Die Reichsgeschichte Mehmed Subhi's 1738-1740 (Aus dem Steiermärkischen Landesarchiv, Graz), Graz 1987.

19 AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 183, I/103, lit. K II-10, ad 18. 3. 1740 ("Specification der von dem A/nn/o 739 zu Belgrad, und Peterwarden bey der fortification gewesten Crainer. Maurer machenden Forderung"), 26. 3. 1740, 21. 3. 1741, 4. 4. 1741, predstavljeno 14. 4. 1742.

20 Prav tam, 5. 7. 1742, 10. 7. 1742, 27. 10. 1742, 26. 12. 1742, priloga: "Specification etc.".





sham Junei<sup>32</sup> Grogor Hershe Mathia Sherbinz ieno Antona Dauniker od enega me/seza raisgelt<sup>33</sup> ni plazan biu, koker nam gospod Boh, luba diviza bres u/sega madesa spozeta Mate Bosia MARIA jeno u/se bosie suetnike na na/s posledne Za/s pomagajte. Amen.

Den 4ten Martj 1744 ist obiges Juramentum, in der Landsvicedombischen Ambts Buchhalterey abgelegt worden."

Predstavljeni izdelek ljubljanske vicedomske pisarne je ohranjen samo v konceptu, enako kot nemško pisano pričevanje obeh vicedomskih uradnikov in nemški izvirnik prisega. Slovenska prisega je napisana na samostojnem listu, besedilo pa počeckano, večkrat prečrtano, zapolnjeno z vstavki in brez prave pisarniške oblike. Gre namreč za osnutek, na podlagi katerega je nastal neohranjen čistopis, kolikor ni vicedomov tajnik ali kdo drug iz vicedomske pisarne za izvirnik preprosto uporabil kar pričujočo predlogo. To ne bi bilo prav nič nenavadnega, saj je tako ali tako že obstajal čistopisni nemški original prisega, vpleten v dokument o tem pravnem dejanju. Varčni uradnik je mogel navzočim zidarjem z nekaj truda narekovati besedilo prisega iz koncepta, moške so ga za njim ponovili in stvar je bila zakonito opravljena.

Črkopis prisežnega besedila je razmeroma daleč od sodobne bohoričice. Glas š je denimo zapisan na tri različne načine: v priimkih po pisarniški navadi kot nemški *sch* (*Allesch*, *Herscher*), večinoma sicer kot bohoričični *sh* (*Kaushekh*, *nashe tovarshe*), a tudi preprosto kot *s* (*sle*, *Jost*). V prav tako treh različicah nastopa šumnik č, enkrat samkrat kot *zh* v bohoričici (*Ingolizh*), enkrat v manj običajni črkovni kombinaciji *tsh* (*Gertscher*), večinoma pa kot *z* (*mogoznemo*, *resnizno*, *plazan*, *spozeta*, *Za/s*), pri čemer je *z* označeval tudi glas *c* (*diviza*). Nasprotno je povsem enotno pisanje šumnika ž, in sicer z znakom *s* (*persesem*, *madesa*, *Bosia*, *bosie*), uporabljanim tudi za sičnik *s* (*jest*, *persesem*). Le-tega je pisar ponekod posebej poudaril z dvojnimi *s*-jem (*u/sega*, *nesso*, *me/s/seza*, *na/ssem*), tako kot je pogosto tudi *l* zapisoval podvojeno (*Allesch*, *della*, *billi*).

Jeziku prisega se pozna, da je dobesedni prevod iz nemščine. Ne nazadnje so se prisega tistega časa v skladnji nasploh ravnale po nemških vzorcih, tu pa imamo opraviti še s primerljivo nemško različico, ki je zelo verjetno nastala kot predloga in ne obrnjeno. V sicer kratkem besedilu je razumljivo precej improviziranja, zlasti adaptiranih nemških besed, za katere ni bilo slovenskih ustreznih: *festenga*, *dolmetvajne*, *graf*, *lands vicedom*, *kontumacija*, *raisgelt*. Opozoriti velja še na plemiško etiketo *gnadloug* gospod grafa in nekajkratno rabo izraza *tovar(i)ši* v pomenu stanovskih kolegov, zidarjev iz istega ceha.

### I/3 – Prisega Jere Kremžar o utrpeli škodi, verjetno iz 1. polovice 18. stoletja<sup>34</sup>

Pričujoča nedatirana prisega na samostojnem listku in brez kakršnih koli drugih podatkov je shranjena v snopiču Razni spisi v fasciklu 7 fonda Ograjno sodišče za Kranjsko. Snopič sestavlja 21 malopomembnih samostojnih listkov, kot so razni drobni računi, popisi stroškov, kratka sporočila, zadolžnice in pozivi podložnikom, skratka tisto, kar je neznana roka pri urejanju zaradi vsebinske obrobnosti združila v celoto. Poleg marginalnosti vsebine večino povezuje še ena skupna značilnost: razen enega dokumenta iz leta 1765 in petih nedatiranih, ki se po zunanjih značilnostih ne razlikujejo od drugih, so vsi datirani v prvo polovico 18. stoletja.

Že to navaja k sklepanju, da je v tem polstoletju skoraj gotovo nastala tudi naša prisega, prisežno besedilo neke Jere Kremžar, zapisano na samostojnem, skrajšanem listu papirja. Zgolj na podlagi lične pisave in samosvoje ortografije se ne bi mogel natančneje izreči glede časa nastanka prisega. Tudi vrsta papirja mi pri potencialnem datiranju ni bila v nikakršno pomoč, ker med drugimi dokumenti iz istega fascikla nisem našel na enakega. Prav tako je drugačna širina lista; ta je namreč nekoliko ožji od tedaj običajnega pisarniškega formata drugih dokumentov. Na enako širino sem našel edino pri listu, na katerem je brez navedbe kraja in z datumom 23. junij 1723 zapisano nemško pričevanje nekega Pavla Tolmajnerja glede dolgov. To dejstvo še najbolj govori v prid domnevi, da je prisega Jere Kremžar nastala v prvi polovici 18. stoletja, čeprav bi bila, sodeč po črkopisni neenotnosti, lahko zapisana tudi še pozneje, vendar brez dvoma v istem stoletju.

Prisežno besedilo, pravzaprav koncept brez oprijemljivih podatkov o okoliščinah nastanka, nima domala nikakršne vsebinske vrednosti in je bilo očitno priloga nekemu sodnemu spisu pri kranjskem ograjnem sodišču. O spornem predmetu, neki senožeti "v Čreth", imenovani "pod Logam", je sodišče odločalo tudi na podlagi prisega vdove podložnika, ki se je čutila oškodovano, ker senožeti dvajset let ni mogla uživati. Ugotavljanje okoliščin in kraja nastanka zgolj na podlagi lokacije senožeti in imen njenih prizadetih užívalcev bi bilo zamudno in ob malopomembnosti vsebine tudi brez pravega pomena. Jezik prisega je bolj gorenjski kot dolenski, tako kot je izvorno gorenjski priimek Kremžar,<sup>35</sup> medtem ko gre pri mikrotoponimih Čret (Črete/Čreti) in Pod Logam za mikrolokacijo, ki ju zato tudi ni bilo moč izslediti.<sup>36</sup>

<sup>32</sup> Zunej = razen.

<sup>33</sup> Raisgelt = potnina (iz nem. Reisegeld).

<sup>34</sup> AS 306, Ograjno sodišče za Kranjsko, Spisi, šk. 11, fasc. 7, št. 10, Razni spisi.

<sup>35</sup> Prim. France Bezljaj, Začasni slovar slovenskih priimkov, Ljubljana 1974, str. 303.

<sup>36</sup> Prim. Atlas Slovenije, Ljubljana 1985, in Krajevni leksikon

Prisega je kratka, tako da več kot tretjino zavzema samo zadnji del, rotitev zapriseženke, da je govorila resnico.

"Jest Jera Krembsherza Vedova gerabouka<sup>37</sup> mojih otrok perselem Bogu ozezo (sic!), Sinu, inu Svetimo duho, de jest, ale moi raneck Mosch Matthia, Sa Vole the vzretich<sup>38</sup> Pod logam jeme-nivane Schnosete, dokler to jest ali moi gospodar raneck 20 Leth nisemo Vsivala, vsako letho eno Krono<sup>39</sup> skodo terpella Koker meni gospod Bug, Inu ta Sveti Evangeli inu luba pres Vsega madesa Spozetta Diviza inu Matti Bosja Maria inu Vseu (sic!) Svetnike inu Svetnize na moi Posledne dan, ozejo Pomagate Amen".

Črkopisna podoba je precej podobna tisti iz zgornje prisega kranjskih zidarjev, le da je še manj sledov knjižne bohoričice ter zaradi preprostosti vsebine en sam adaptiran nemcizem: *gerabouka* v pomenu varuhinja. Glas ž pona-zarjajo kar štiri različice: najpogostejše *s* (*Schnosete*, *Vsivala*, *madesa*, *Bosja*), po enkrat pa *f* (*perselem*), *sh* (*Krembsherza*) in *sch* (*Mosch*). Sumnik *š* je pisan izključno v dveh nemških oblikah: *sch* (*Schnosete*) in v kombinaciji *sk* (*skodo*), č pa dosledno kot *z* (*ozezo* (=očeto), *vzretich*, *Spozetta*, *ozejo*), pri čemer ima *z* sicer tudi glasovno vrednost za *c* (*Diviza*, *Svetnize*). Vpliv nemškega pisanja je končno zaznati še v črkovni skupini *ck* za *k* (*raneck*) in *th* za *t* (*the*, *letho*). Pisarju te prisega prav tako ni tuje podvajanje soglasnikov *l* (*terpella*) in *zlasti t* (*Matthia*, *spozetta*, *Matti*), kar prejkone kaže na zgledovanje pri latiničnih besedilih, pisanih v latinskem in italijanskem jeziku.

## II) Opisi deželskosodnih meja:

Vseh pet v nadaljevanju predstavljenih opisov meja treh deželskih sodišč, dveh na Dolenjskem in enega na Gorenjskem, je v originalu ali prepisu zbral Ljudmil Hauptmann v prvih desetletjih 20. stoletja, ko je pripravljal svojo študijo za zgodovinski atlas avstrijskih alpskih dežel.<sup>40</sup> Vloženi v snopiče po zemljiških gospodstvih so se ohranili v Hauptmannovi zbirki v Arhivu Slovenije, toda žal večinoma brez navedb o provenienci. Z objavo štirih doslej še nepriobčenih opisov, izmed katerih je zadnji sicer datiran že v drugi polovici 18. stoletja, nadaljujem in končujem komentirano objavljane tovrstnih slovenskih dokumentov, začeto v prejšnjem letniku Arhivov.

### II/1 - Opis meja deželskega sodišča Turjak iz obdobja okoli leta 1700 (?)<sup>41</sup>

Najobsežnejši in najstarejši med opisi meja je ohranjen v originalu, zapisan na samostojnem listu, vendar brez datacije, enako kot prav tako originalna nemška različica besedila. L. Hauptmann je dokument brez navedbe prvotnega nahajališča uvrstil v svojo zbirko gradiva za zgodovinski atlas ter mu pripisal čas nastanka "c. 1700". Gre za zelo približno datacijo, pri kateri lahko računamo tudi z nekajdesetletnim zamikom navzdol ali navzgor.

Ob številnih slovenskih toponimih in mikrotoponimih so v besedilu zanimivejši stiki več sosednjih sodišč. Opis se začinja pri tromeji deželskih sodišč Turjak, Čušperk in Ortnek, poteka do tromeje s sodiščema Ribnica in Lož, gre odtod na tromejo med sodišči Turjak, Bistra in Planina, nato do stika štirih sodišč: turjaškega, ljubljanskega, višnjegorskega in čušperškega ter končno spet do izhodiščne tromeje.

Namen slovenskega zapisa odkriva že sam naslov. Ob vsakoletnih obhodih in ogledih mejnikov so namreč grajski ljudje meje javno razglasili oziroma izklicali, odtod "letno rezglasenje ale navadno klicanje".

"Gnudlive Therjaskie Gosposke Deshelskih Konfinou,<sup>42</sup> alle Richtnih zillou<sup>43</sup> letno resglasenie, alle navadno Klizanie.

Kir se Sazhne na Prasnikiou Peetz, tam Se trj Richt<sup>44</sup> Vkupei Stizeo, koker Theriaska, Zhosperska, inu Orthneshka, od tod na Rosmanou Mullen, na Debelli Gritz, po potoki Simouza, na Pushki Mullen, na hrib Gruika, na Breisa, na Theer Diviza Maria na Silleuzi, Po Starim potti, alli zesti, na Coppo, pod Copparjavo Hisho, na Berul, pod Stermizo, na Maidizhou Mullen, zhes Verch Sa mallem Logam, na Mershli Studenz, Sa Runarskim, na Rупpo, na zhesnouo Deruu Studenzi, na Theer fuetiga Justa, Doli pod hudiverh, na Selleni Studenz, kir Pero, inu vodo Sajemlo, kir se Speth try Richte ukup klizheo, koker Therjaska, Ribenska, inu Loshka, na sred mostu per Suetim Michäeli na Blokah, po Stari zesti, na Gline, Sa Radolnikam, pred Stermez, na Debelli alli Votlli kamen na Sliuniski Theer fuetiga Miklausha, po Sliunishkim Verche gori, kar je kosmatiga, Shlishe pod Therjak, inu kar na leto plath vi|si, po Verchi na grebeni, na Thanizerjouo Hisho, inu na Mi|so v Hishi, na Selleni Studenz, po Potoki na Debelli kamen katere v Sred vode lëshi, na Velku Stershi|he, na Germado, tam Se Spet trj Richte ukupei Stizheo, koker Therjaska,

Slovenije, I-III, Ljubljana 1968-1976.

<sup>37</sup> Varuhinja, iz. nem. Gerhab(in), poslovenjeno jerob, jerobovka.

<sup>38</sup> Očitno mestnik "v Čretih".

<sup>39</sup> Beneška krona = 2 goldinarja.

<sup>40</sup> Erläuterungen zum historischen Atlas der österreichischen Alpenländer, I. Abteilung. Die Landgerichtskarte, 4. Teil, Kärnten, Krain, Görz und Istrien, Wien 1929.

<sup>41</sup> AS 1339, Zbirka Ljudmila Hauptmanna, šk. 1, sveženj 17, Auersperg.

<sup>42</sup> Konfin, Confin = mejnik.

<sup>43</sup> Iz nem. Gerichtsziele.

<sup>44</sup> Iz nem. Gericht.





*Minishka*<sup>45</sup> inu *Planinska*, sa valjo *Stershishe*, na *Colusho*, na *Hrib Sebelnigk*, na *Seleni potak alli Strug* [a gosdam, na *Vouzhino*, kar je uraunim ie *Therjasko*, kar je u *Hribi inu Doli vi/si* je *Minishko*, po *Hribe Vouzhine* na *sallo Vodo*, po *Salli Doli na Soudino*, kir en *Votou kamen leshi*, inu kir [e *Salla inu Soudina*, inu *Ishza u kupei Stezheo*, po *Ishizi na yshko va/s*, na *Podlipzha Mi/so*, glich po *zesti*, na *Theer Suetiga Chrisha*, po *potti na Sred Val/si u kotti*, *Do lippe*, kir en *Velik kamen is ziffami Snamenevan leshi*, na *Seleno lusho*, na *kamen Dedez*, na *Purgkfrid Saneshki*<sup>46</sup> *Sa Turneshkim Gradam*, po *potti na Shnizenpamarjou Poltar*, kir *Ishanzi Vodo Sajemlo*, inu *Perro*, po *vodi na Jeylenzhizouem Je/so* Na *vottli kamen*, na *Verbizo*, po *pottoki*, na *Kluko*, kir [e *yshiza*, inu *Shelimshiza ukupei stezheo*, na *Roshendoll*, na *Gubnishki Theer Suetiga Ducha*, na *hudo polizo na Vmikhkou Gebno*, kir [e [tiri *Richte ukupei klizheo*, koker *Therjaska*, *Lublanska*, *Vishnska*, inu *Zhosperska*, pod *Smerjeni zhes Beru inu na Theer Suetiga Jurja*, gori [a *Meduedizo*, po [erd *Val/si Velkih Lipplan*, na *Theer Diviza<sup>e</sup> Maria<sup>e</sup>* na *Schelesnizi*, na *Staro Appno*, na *Sabukouza Shezh*, na *Krej*, na *Plusk*, *alli Selleni Studenz*, *Doli na Prasnikhouo Pötz*, kir [e *Richta [aszhne*, [e *tude [klene*."

Glede jezikovne podobe velja poudariti, da proti pričakovanjem ne gre za čisto dolensko, temveč prejkone za gorenjskega pisarja, ki ga izdajajo oblike: *koker*, na *sred*, na *le-to plat* in druge. Nasprotno zveni precej bolj dolensko mlajši odlomek poteka meja, ki ga poznamo v prepisu iz leta 1767.<sup>47</sup> Med zanimivejšimi so izrazi iz upravnega življenja: *gnadlive terjaške gosposke deželski konfini*, pojasnjeni kot *rihtni cilji*, *rihta* v pomenu deželskega sodišča, *rezglašenje ale navadno klicanje*, nemški *purgfried* za pomirje. Nenavadna je sedemkrat uporabljena beseda *theer*, nanašajoča se na cerkve. Kot razkriva mlajši opis turjaških meja iz leta 1767, gre za cerkveni stolp ali iz nemščine prevzeti turn (*thurn*).

Nabor znakov za sičnike in šumnike je pravi mali babilon, čeprav se šumniki dosledneje kot pri zgornjih prisegah ravna po bohorici. Za č srečamo štiri različne zapise: ob prevladujočem bohoričičnem *zh* (*Sazhne*, *Zhosperska*, *klizheo*) naletimo na *z* (*Stizeo*) *tz* (*Peetz*) in na poudarjeni *tzh* (*Gritz*). Dosledneje je pisan šumnik *š*, in sicer praviloma kot *sh* (*Pushki*, *Hisho*, *Loshka*), a tudi kot navadni *s* (*Theriaska*, *Ribenska*), podvojeni *ss* (*resglassenie*) in kot visoki *f* (*Itiri*). Kombinirani znak *sh* je obenem ustreznica za ž (*Miklausha*, *Mershli*, *Colusho*, *Ishanzi*), *s* pa za sičnik *s* (*Se*, *Simouza*, *stizeo*), pisan tudi kot *fs*

(*va/s*, *vi/si*). Najdosledneje, skladno z bohorici, je pisar zapisoval dva šumnika: *c* kot *z* (*Simouza*, *zesti*, *Stermizo*) in *z* kot *s* (*Prasnikhouo*, *Rosmanou*), čeprav enako kot glas *s* tudi *s* podvojenim *fs* (*Bre/sa*, *Mi/so*).

Drugi glasovi se na nekaterih mestih ravna po nemškem in latinskem pravopisu, tako denimo kombinacija *ch* za *h*, ki je ni zaslediti samo v adaptiranih nemških besedah *Richta* in *glich* ali v latinsko-nemškem imenu *Michäel*, temveč tudi pri povsem slovenskih besedah (*Verch*, *Ducha*). Podobno prevzemanje je zaznati pri pisanju glasu *t* kot *th* (*Theriaska*, *Orthneshka*, *Theer*, *Speth*, *plath*). Če je dvojni *f* v besedi *ziffra* razumljiv v adaptirani nemški besedi, kaže raba podvojenih znakov *ll* (*Mallen*, *Silleuzi*, *alli*), *tt* (*potti*, *kotti*, *vottli*) in *rr* (*Perro*) na posebno poudarjenost glasov, v prvih dveh primerih prejkone tudi na zgledovanje pri latinsko-italijanskih zapisih. Povsem latinska je samoglasniška skupina *ae* v rodilniku (*Divizae Mariae*), po latinskem *Christus* pa je bržkone povzet tudi *ch* za glas *k* v besedi *kriz* (*Chrisha*), ki je na začetku besede zapisan tudi kot *c* (*Coppo*, *Colusho*).

Zapisovalec razglasitve meja turjaškega sodišča je imel kratkoma zahtevno delo, saj kljub poznavanju nedodelanih slovenskih pravil pisanja ni mogel brez improviziranja in nehotenega posnemanja pravopisa uveljavljenih jezikov pisarniške prakse.

## II/2 – Odlomek opisa deželskosodnih meja gospostva Turjak iz leta 1767<sup>48</sup>

Delno poznamo turjaške deželskosodne meje v slovenščini še iz odlomka, nastalega za sodne potrebe leta 1767. Gre za opis spornega dela poteka meja, ki ga L. Hauptmann zaradi jezikovne posebnosti izločil iz nekega sodnega spisa, ne da bi navedel prvotno nahajališče. Gospostvi Višnja Gora in Čušperk sta neki svoj mejni spor reševali v sodnem procesu. Odlomek na samostojnem velikem listu papirja nosi namreč pripis: "ad Probes Weichselberg-Zobelsberg 1767". V dokaz pravilnega poteka meje je ena ali druga stranka pritegnila tretjo stran, grofijo Turjak, katere deželsko sodišče je pri "Mikovem gebnu" mejilo na obe prizadeti deželski sodišči in na četrto, ljubljansko.

Kot kaže primerjava z mejnim opisom iz obdobja okoli leta 1700, ne gre samo za prepisne razlike, temveč za novo nastalo besedilo. Razlik v mejnih točkah sicer ni, le na nekaterih mestih so opisane krajše. Kdaj je opis meja nastal, ne vemo, vsekakor pa je mlajši od zgornjega, ki ga je Hauptmann s pridržki uvrščal v čas okoli 1700. Odlomek o višnjegorskem in čušperškem delu meje, ki so ga leta 1767 kot dokaz pritegnili v mejno pravdo, je skoraj gotovo izvirjal iz tedaj

<sup>45</sup> Deželsko sodišče kartuzijanskega samostana Bistra.

<sup>46</sup> Pomirje (Burgfried) graščine Ig (Sonnegg).

<sup>47</sup> AS 1339, Zbirka Ljudmila Hauptmanna, sk. 1, št. 17, Auerperg, ad Probes Weichselberg-Zobelsberg 1767.

<sup>48</sup> Prav tam.

aktualnega turjaškega urbarja. Ker je imel v tem času največ veljave terezijanski rektificirani urbar, moremo sklepati, da je bil pričujoči odlomek vzet prav iz tega urbarja, nastavljenega konec štiridesetih ali v petdesetih letih 18. stoletja, pri čemer je sam opis lahko nastal tudi že prej. Glasi se takole:

*"Land Gerichts Confinien der Grafschafft Auersperg  
OO*

*Od Ishanze na votli kamen, na Verbezo, Po Potoke na Klucko, na Reisan graben, na gebniske Thurn Svetiga Ducha, na Hudo Polizo, na umnikou gubnu, Kir se Stiere Richtte ukupei klitschejo Therjashka, Lublanska, Vishenska, jenu Zoshperska Pod Smerjen Zhes Peru, na Thurn Svetiga Jurja, gori Sa Medvedza Skus velke Lipplane na Thurn Divize Marie na Sellesenze."*

Čeprav zelo kratek, vsebuje odlomek skoraj vse zapisovalske različice, lastne besedilu iz obdobja okoli leta 1700. Šumnik *ž* nastopa kot *sh* (Ishanze), *š* kot *sh* (Therjashka, Vishenska) in *s* (gebniske, Stiere), *č* pa kot *zh* (Zhes), *z* (Zoshperska) in nemški *tsch* (Klitschejo), ki ga starejše besedilo ne pozna. Sičnik *c* je dosledneje označen s črko *z* (Verbezo, Polizo) in *z* kot *s* (reisan), navzoče pa so tudi nemške soglasniške skupine *th* (Thurn), *ck* (Klucko) in *ch* (Richtte).

### II/3 - Opis meja deželskega sodišča Ortnek iz leta 1739<sup>49</sup>

Naslednji opis, zapisan na dveh straneh samostojnega lista, je sicer datiran z letnico 1739, a šele pozneje. V Hauptmannovo zbirko je prišel posredno iz arhiva dolenskega gradu Ortnek. Kot je pripisano na koncu besedila, je bil dokument darilo graščaka Janeza Koslerja st.<sup>50</sup> literarnemu kritiku in zgodovinarju Franu Levcu (Donum Joannis Kosler sen. Ortenegg 11. IX. 1877. Fr. Levec). Iz Levčevih rok ali iz njegove zapuščine je nato priromal v Hauptmannovo zbirko.

Enak opis, z nekaterimi prepisovalskimi posegi, srečujemo v več različicah že od leta 1673, ko so bile ortneške meje na novo določene in opisane tako v nemščini kot tudi v slovenščini. Ortnek je poleg tega na Slovenskem edino znano gospostvo, v čigar urbarje so skozi več desetletij kontinuirano vpisovali slovensko besedilo mejnega poteka, začevši vsaj z letom 1655.<sup>51</sup>

Pričujoči zapis se od drugih predstavljenih opisov meja razlikuje predvsem po oblikovni plati, saj je ohranjen na samostojnem listu, po

vsem sodeč prepisan leta 1739 iz aktualnega urbarja, in sicer prejkone za uporabo pri terenskem delu – ogledu meja in njihovi razglasitvi. V prid temu govorijo zlasti nenavadno velike črke tipa malih tiskanih črk. Zaznamuje ga tudi okornejša pisava, kot vse kaže, peresa manj večje roke, od zapisov v 40 do 50 let starejših urbarjih za obdobji 1691-1698 in 1699-1706 pa ga ločijo nekateri prepisovalčevi posegi. Čeprav sta starejša različica (z letnico 1673) in faksimile strani iz urbarja 1699-1796 že bila objavljena,<sup>52</sup> sem se predvsem iz dveh razlogov – oblikovne in namembnostne posebnosti dokumenta – vseeno odločil za njegovo objavo.

*"NASPIZNIKI SE SAZHNE Richta Ortteneschka, Is Spizneka Na Velliki Tisauez Od Vnod Glich Pokappe Na Malle Tissauez Kharshe Lesem Valli Pokappe Tuie Ortteneschka, Inu Is Malliga Tisouiza Na Vellikhe Gorelez Is Vellikiga Gorelliza Na Verhouschechk Odtod Na Germada, Od Germade Na Petschino, Od Petschine Na Studenz, Od Studenza, Na Pusthe Malnische, Od Pustiga Malnische Po Rascheze da Patoka Schimoueza Tam per Masteko, Kher Se od Laschiz Pruze Rashize Gede !/! Richtne Confin Ter papatoko Simouiza Napuzishe Puste Mallem Tam Stadua Confinschka Kamena Eden Teriaschke Ta druge Ortteneschke, Odtam Nata Dewelle hrip Griukae Imenuan Per eny Bresy Richtne Confinschkä Kamen, Odtam Gore Vranzega Hanscheta Heruattiza, Ale Zhiza Stelnekh, Suped Richtne Confin, odtam popothë Prute Velke Shilleuizë Nad Mesnario Supet Confin Richtne, Odtam Glich Na Silleschkj Zerkhueny Turn Sunej Ne Vogel Prute Teriaschkj Richty Odunad Postarem Pote Prute Kalpario Permosteku Dua Richtna Kamena, Alle Confina, Od Vnod Posrede Vode Da Suerka /dopisano: Raschiza/ Na Eeden Studenz Katere Vkarnize Suera, Ketere Se Mersliack Immenuie, Odtad Popote Sa Runarskeme Niuame, Ter Na Eden Studenz Pod Vellikem Vercham, Odtod Popotoku Dolli da Eniga Studenza Khir Memmu Suetiga Michela Teze, Onde Sche Stize Ortteneschka, Teriaschka Ienu Loschka Richta, Odunod Speth Popotoko Ther Na Smukouiza Od Smukouize Na Verh Blosschzeko, Od Blosschzeka Dole Prute Blosschkemo Potoko, Odtam Nasay, na Merslidul Od Mersliga Dula na Eden Studenz Kir Vkaunischkich Niuah Suiera, ter Dalle Vklanz, Odtam Po Stranne pod Fortenekam Nanouy Pod Sa Verchmÿ Sa Wrinshkj Odtod Na Hrib Khier Sche Hudikonzoue Ienu Presikariaue Niue Stizeio, Odtam Pohribzo Vpotak Popotokhu Na Terdan Allj Terschez Malen, Od Malena Popotokhu Na Panique Na Velkhu Vedru Oduellkiga Vedra Na Verch Spizneka Khir Seie Richta Sazhellaa."*

<sup>49</sup> AS 1339, Zbirka Ljudmila Hauptmanna, šk. 3, sveženj 24, Ortnek.

<sup>50</sup> O Koslerjevem lastništvu nad Ortnekom gl. M. Smole, n. d., str. 335.

<sup>51</sup> Prim. Boris Golec, Iz zgodovine uradovne slovenščine 17. stoletja, Arhivi XXIII (2000), str. 149-152.

<sup>52</sup> Iz roda v rod. Pričevanja o slovenskem jeziku, Ljubljana 1982, str. 42, 75.

1739

**NASPIZNIKI SESAZHNE**  
 Richa Orfeneschka Is Spizneka Na Veliki  
 Tisauetz od vnoa Glich Pokappe Na Valle Tis-  
 sauez Kharshes Lesem Valli Pokappe Tuie  
 Orfeneschka Inu Is Nalliga Tisouiza Na  
 Vellirhe Gorelez Is Velliriga Gorelliza Na  
 Verhousehechke Odtod Na Germada Od Ger-  
 made Na Petschino Od Petschine Na Scu-  
 denz Od Seudenza Na Pusche Malnisehe  
 Od Pusiga Malnischä po Raschezeda  
 Patoka Schimoueza Tam per Masteko  
 Kher Se od Laschiz Prute Rashize Gede  
 Richne Confinschka Terpapatoko Simouiza  
 Napuzishche Puste Mallen Tam Stadua Con-  
 finschka Kamena Eden Teriaschke Tadru-  
 ge Orfeneschke Odtam Nata Dewelle hrip  
 Gruka Imenuan Pereny Bresy Richne  
 Confinschke Kamen Odtam Gore Vran-  
 Zega Hanscheta Heruataza Ale Zhiza  
 Stelnekh Suped Richne Confinschke Dnam  
 Popothe Prute Velke Shilleuize Nad Mes-  
 nario Super Confinschke Richne Odtam  
 Glich Na Silleschky Zerkhueny Turn Surey  
 Ne Vogel Prute Teriaschky Richy Odunda  
 Postarem Potc Prute Kalpario Permosteri

*Opis meja deželskega sodišča Ortnek iz leta 1739*

V primerjavi z različico v urbarju s preloma stoletja je pričujoče, štirideset let mlajše besedilo zaradi samosvojih presledkov med besedami nerodnejše in težje razumljivo. Opaziti je zlasti

uporabo glasu š za s (*Khar/she* = *kar se*, *Sche* = *se*, *Confinschka* = *konfinska*), vezavo predloga in pomožnega glagola biti z drugo besedo (*Vpotak*, *Popotokhu*, *Posrede*, *stadua*, *Tuie*) ter ponekod

očitne prepisovalčeve spodrsrljaje: *gede* namesto *grede*. Pri tem ne vemo, koliko je prepisovalec zapis sproti tudi sam prilagodil svojemu lastnemu govoru oziroma izgovorjavi. Zavestni posegi te vrste so mogoči, v osnovi pa ostaja jezikovna podoba enaka kot v starejših predlogah: precej izrazita lokalna dolenjščina.

Izbira znakov za posamezne glasove, v prvi vrsti sičnike in šumnike, je podobno pestra kot pri drugih predstavljenih dokumentih. Za glas *š* je največkrat rabljen kar nemški *sch* (*Ortteneschka*, *Malnische*), nekaj manj *sh* (*Rashize*, *Napuzishe*) in izjemoma *s*, po nemškem zgledu le v soglasniški skupini *šp* (*Spizneka*). Nemški *sch* se pojavlja tudi pri zapisovanju šumnika *ž* (*Hanscheta*, *Terschez*), ki je na enem mestu grafično upodobljen še kot *s* (*Mesnario*). Glas *č* srečamo v treh zapisovalskih oblikah: kot *tsch* (*Petschino*), *z* (*Teze*, *Stize*) in bohoričični *zh* (*Sazhne*, *Zhiza*, *Sazhellaa*), v soglasniški skupini *šč* pa kot *schz* (*Bloschzeka*). Sičniki so razumljivo pisani enotneje: *z* kot *s* (*Supet*, *Mersliack*, *Nasay*), *s* kot *s* (*Stelnekh*, *Permosteku*) ali kvečjemu, po enkrat, podvojeno *ss* (*Tissauetz*) oziroma *l* (*Kalpario*) ter glas *c* kot *z* (*Studeniz*, *Raschiza*). Sicer pa obravnavani opis meja poleg v nemščini običajnih skupin znakov *ck* in *kh* za glas *k* (*Mersliack*, *Popotokhu*, *Velkhu*) vsebuje še redkejšo kombinacijo *chk* (*Verhouschechk*) ter za nemško pisanje značilno uporabo črke *w* za zvoneči *b* (*Dewelle*, *Wrinský*) in *p* za nezvoneči *p* (*Jhrip*, *Presikariaue*). Povsem vsakdanje za tedanje pisarniško prakso delujeta tudi nemški znakovni kombinaciji *ch* (*Richa*, *Glich*, *Vercham*, *Michela*) in *th* (*Pusthe*, *Speth*), iz latinščine pa je izposojena črka *q* (*Panique*). Mimo podvojenih soglasnikov *ll*, *tt* in *pp*, ki jih na naših tleh pogosto srečujemo tudi v starejših nemških besedilih (*Malle*, *Vulli*, *Heruattiza*, *Pokappe*), je zapisovalec s podvojitvijo *tu* in *tam* očitno hotel dati zvočni poudarek glasovoma *m* in *n* (*Memmu*, *Immenuie*, *stranne*). Ko bi iz besedila izločili nekajkrat uporabljena bohoričična znaka *sh* in *zh*, bi imeli pred seboj tipičen izdelek tedanje nemške pravopisne norme, ki ga kot tujek krasi skoraj edinole samoglasniška skupina *ue*, večinoma rabljena pri dvoustničnem priporniku v (*Oduellkiga*, *Suerka*).

#### II/4 – Opis deželskosodnih meja gospostva Ortnek iz obdobja okoli leta 1750 (?)<sup>53</sup>

V tem primeru gre za nedatirano besedilo, ohranjeno povrhu tega samo v Hauptmannovem v gajico transliteriranem in jezikovno moderniziranem prepisu, pozneje približno datiranim kot "c. 1750". Predloga ni znana, a tudi če ni ista kot prepis opisa na samostojnem listu, shranjenem v fondu Gospostvo Ortnek v Arhivu Slo-

venije, je vsaj njegov natančen prepis.<sup>54</sup> To - isto besedilo je že bilo objavljeno v razstavnem katalogu Iz roda v rod, zato ga ne kaže vnovič priobčiti. Velja pa opozoriti na različnost datacij, saj ga katalog postavlja v konec 18. stoletja, Hauptmann pa v svoji obrobni beležki v čas okoli 1750.

#### II/5 – Opis deželskosodnih meja gospostva Bled iz leta 1749<sup>55</sup>

Slovenski opis blejskih deželskosodnih meja je L. Hauptmann postavil v leto 1749, ker je skupaj z njim shranjen tudi nemški tekst istega opisa, ki se konča z besedami: "Disße Confinen hat Mathias Stöphelin Jäger angezeigt 28/6 1749". Kot priča naslov "Extract aus dem Appendige/n/ urbarÿ der Herrschafft Veldes", je bilo besedilo vneseno v danes neznani urbar z omenjeno ali mlajšo letnico.<sup>56</sup> Sicer pa sta se v zapisu iz leta 1721 ohranila dva nemška opisa, eden starejši in drugi mlajši (*Neÿe Confin Bereitung*), vendar oba le za prvi del poteka meja.<sup>57</sup>

Slovenski opis meja deželskega sodišča Bled, ki ga predstavljamo, ni niti original niti zvest prepis, temveč Hauptmannova priredba, več kot le transliteracija v sodobni slovenski črkopis, saj je posodobljen tudi jezik. Hauptmann si je očitno delal hitre zapiske, tako da so še najbolj nedotaknjeni nekateri toponimi, pač v primerih, ki jih ni takoj prepoznal. Na robu je sproti razreševal lego topografskih točk, le-te pa v samem besedilu podčrtal. Tudi podčrtani toponimi so večinoma že v celoti ali vsaj delno posodobljeni, npr. v primeru "*la Jezermi*".

Hauptmannov modernizirani prepis objavljam v nespremenjeni obliki, s podčrtanjem vred, a neupoštevaje razrešene toponime na robu.<sup>58</sup>

"Konfini blejske gosposke /:deželske rihte:/

Od dolgega jeza na Bohinjski Savi na desno plat proti Radovljici, od tod gori proti Kamneku, od tam proti visokemu vrhu po rižah ali ojestrem, kjer se z loško gosposko meji. Na lublanski vrh, od tam Ratitovec, od tam na Pečano, na Goli vrh in od tam dalej po ojestrem (Wasserscheide) na hrib Wazho, kjer se z Tolminskim meji, od tam vse po ojestrem na Shaunek, na Zherno goro, sedaj sa (na) Lisez, na Osredke, Pollane, na

<sup>54</sup> AS 764, Gospostvo Ortnek, fasc. 28, pag. 136.

<sup>55</sup> AS 1339, Zbirka Ljudmila Hauptmanna, šk. 1, spis 9, Veldes.

<sup>56</sup> V arhivskem fondu Gospostvo Bled je sicer nekaj urbarjev od srede 18. stoletja dalje, med njimi nedatirani urbar iz okoli leta 1750, v katerem pa ni opisa deželskosodnih meja (AS 721, Gospostvo Bled, knj. 2, urbar s. d.).

<sup>57</sup> Prav tam, knj. 4, Appendig Vrbarii vnd Beschreibung der Herrschaft Veldes Jurium, Fischereyen Confinen etc. formiert Ao: 1721, fol. 34-35.

<sup>58</sup> Potek meja je na podlagi istega vira razrešil Peter Ribnikar, Slovenske podložniške prisege patrimonialnega sodišča Bled, Ljubljana 1976, str. 7.

<sup>53</sup> AS 1339, Zbirka Ljudmila Hauptmanna, šk. 3, spis 24, Ortnek.



*Suho, na Vogel (ogel=vogou), kjer je spodej Wistarska planina, na Gounazh, kjer je Wittenska planina, na Kumno, kjer se z Bouzhani meji, po ojestrem na Jezera, potem na Lemesh /:Lemež:/ inu patem na Jerebikouz, kjer se od tam proti Bovcu vidi, od tam na Terglou, kjer se z Dovjem in Mojstrano meji, potem u Rateh, potem na Visoko goro, potem na Rijavino, na Melesnek, potem na Luknjo Pezh, potem na Sredno Goro, potem na Opoleuž, od tam čez Vikshavo ino Ojstro doli proti Kosmazhaumu Rovtu, kateri v blejski rihti leži, od ojestrega tamkej pak, kjer se na Savo vidi naprej inu naprej pruti Meshakli po Ojstrem-Repazhi potem na Veliki Vrh, potem na Plauske Vinke, potem na Plauski Vrh, inu od tam na Ojstro Pezh in potem zhes Savo doli na Itaro Ukovo imenovan, gori do Jelenovga Kamna, potem na Zherni Vrh, na hrib Shusheza, potem na Lepi Verh, kjer se Welshza začne, inu se s Korotanom meji, potem po ojestrem na Sadnizo, potem na Velki Vrh, potem na Sredno Pezh, na Velki Stou, na Mali Stou, potem na Nemški Vrh (Meniški?), potem na Moshe doli v potok Saversežno do Sidanega mosta inu po sredi Save, kjer se zopet z Radolzo meji, noter da ta inu Wohinska Sava pod dolgim jezom skupej tečeta.*

## II.

*Zopet od Terglaaua na Tizharzo Scibze inu od tam na Jezera do Kumne na te nar vikshe jezera, od tam na Kopize, od tam na Belo skalo, od tam na Orlizhe, kjer spodej Saviza na Itane. Od tam skuz sredo jezera k svetegu Ihentjansha zerkvi (kateri konfini je zopet novizh skus glihengo od leta 1749 poterjen), potem na Ribenzo, od tam gori na Draški vrh, potem na Debeli vrh, proti gori imenovani Kopici, s katerim se s Studorom in staro fužino popolnoma meji, čez to od imenovanega jezera pod Kamnek "la grade", kjer ima Kruzman svojo planino. Od tam Ukanzo "la Jezermi", kjer sta dva jezera skupej, od tam pod "Tizharzi", pri Malih jezerih, od tam na Vershaz, Knaus, potlej za Debeli vrh na Kernizi, od tam na Miheli vrh inu od tam na Mali Terglou ali Pehounek."*

Načini zapisovanja glasov so zaradi nedoslednosti prepisa toliko zamegljeni, da ni mogoče zanesljivo ugotoviti, kdaj gre za zvest posnetek izvirnika in kdaj za prepisovalčev redakcijski poseg. A kot kažejo verjetni natančni prepisi toponimov, se nabor znakov za sičnike in šumnike tudi v tem besedilu precej razlikuje od knjižne bohoričice. Posebej velja opozoriti tudi na pogosto rabo črke *w* za zveneči glas *b*, ki je v nemških tekstih tistega časa takorekoč pravilo.

Med zanimivejšimi zemljepisnimi imeni sta prav gotovo dvakrat omenjeni Triglav (Terglou, od Terglaaua) in Mali Triglav (Mali Terglou). Ime najvišje slovenske gore je sicer prvič izpričano skoraj dvesto let prej v opisu meja deželskega sodišča Bela Peč iz leta 1573. Oblika zapisa Terglau je tudi v dveh mlajših opisih meja

(1600 in 1612), kot Terglou pa prvič v opisu iz leta 1664 in enako leta 1730. Po A. Gstirnerju naj bi iz leta 1749, v katerem je nastal tudi blejski opis meja, prav tako kot v primeru Bleda obstajali tako slovenska kot nemška različica poteka meja deželskega sodišča Bela Peč. V slovenskem opisu se ime gore glasi Terglau, v nemškem pa Terglou.<sup>59</sup> Nahajališče omenjenih opisov mi ni znano; Gstirner le za opis iz leta 1664 navaja, da ga je našel v arhivu ljubljanskega deželnega muzeja, vendar brez imena fonda ali zbirke.<sup>60</sup> Ime Terglau se pojavi tudi v mlajšem od obeh opisov meja deželskega sodišča Bled, v zapisu iz leta 1721, medtem ko se najvišja kranjska gora v starejšem opisu imenuje Crainberg.<sup>61</sup> Sočasni slovenska in nemška različica opisa meja iz leta 1749 pritegneta pozornost, ker sta nastali istega leta kot obravnavana blejska opisa. Kot vse kaže, se ime Triglav v docela slovenskem besedilu prvič pojavi v istem letu, in to dvakrat v dveh med seboj neodvisnih virih.

Tretje omembe vredno zemljepisno ime v blejskem opisu meja je Korotan, sinonim za deželo Koroško: "inu se s Korotanom meji". Glede uporabe te različice namesto običajnejšega izraza Koroška/Koroško moremo sklepati, da je bila že sredi 18. stoletja manj rabljena in prejkone zastarela. V registru besedišča, ki ga je V. Suyer sestavil na podlagi najstarejših slovenskih patentov, izdanih od leta 1754 dalje, denimo nikoli ne najdemo Korotana, temveč zgolj Koroško in pridevnik koroški.<sup>62</sup> Sinonim Korotan je bil morda bolj narečna oblika, razširjena ali vsaj dobro znana v prostoru, kjer Kranjska meji na Koroško.

## Druga slovenska besedila:

### III/1 - Besedilo izobčenja za kršitelje redovnih zaobljub v samostanu klaris v Mekinjah iz 18. stoletja<sup>63</sup>

Edini med slovenskimi pisarniškimi izdelki, nastal v cerkvenih krogih, ima več znanih starejših različic, že pred desetletji objavljenih v dveh člankih v Slavistični reviji. Gre namreč za slovenski prevod latinskega obrazca izobčenja,

<sup>59</sup> Adolf Gstirner, Ime Triglav in njegova zgodovina, v: Julius Kugy, Pet stoletij Triglava, Maribor 1979, str. 16, 18. – Opisov meja, ki jih navaja Gstirner, ni v AS najti ne med spisi belopeškega gospostva v fondu Vicedomski urad za Kranjsko (AS 1) ne v fondu Gospostvo Bela Peč (AS 778). V zadnjem (fasc. 3) je le nemški izvleček iz nedatiranega urbarja, nastal 28. 8. 1762, v katerem se Triglav – tako kot po Gstirnerju leta 1749 – imenuje Terglou.

<sup>60</sup> Prav tam, str. 13.

<sup>61</sup> AS 721, Gospostvo Bled, knj. 4, fol. 34 in 35.

<sup>62</sup> Institut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana, Sekcija za zgodovino slovenskega jezika, Vaso Suyer, Kartoteka patentov (Besede).

<sup>63</sup> NŠAL, ŽA Velesovo, fasc. 2, Razne knjige, Ordo et methodis confirmandi neo-electam Abbatissam.



kakršnega so uporabljali pri sprejemu novink v red klaris oziroma pri njihovih zaobljubah. Dva obrazca ekskomunikacije, namenjena rabi pri na novo ustanovljenem samostanu v Ljubljani, je najprej objavil M. Rupel in ju datiral v čas okoli 1660-1666.<sup>64</sup> Ista obrazca je nato malo za njim skupaj s sočasno zapisanim tretjim obrazcem priobčil še M. Golia.<sup>65</sup> Ta je nekoliko zgrešil v razlagi naslova tretjega obrazca, češ da je "prevod običajnega izobčenja za redovnice". V resnici je slovenski obrazec preklestva namenjen nunini okolici, to je tistim osebam, ki bi na novo sprejeto klariso odtegnile njenim zaobljubam in jo pahnile v nečistost. Besedilo je slovensko ravno zato, ker je bilo glasno prebrano navzočim pri redovničinah zaobljubah, ti pa so ga lahko natanko razumeli le v materinščini.

Naš prevod je četrta slovenska različica latinskega obrazca ekskomunikacije, po nastanku mlajša od treh že znanih in namenjena rabi v sestrskem samostanu klaris v Mekinjah. Našla se je v obredniku o ustoličenju nove opatinje, uvedbi novic in večnih zaobljubah redovnic. Po formatu, obliki in pisavi knjige, v kateri je zapisana, sodim, da je nastala še v prvi polovici 18. stoletja ali vsaj sredi stoletja, sicer pa v 51 strani obsegajoči knjigi z naslovom "Ordo et methodis confirmandi neo=electam Abbati/fam" ni nobene letnice ali drugega za datacijo oprijemljivega podatka. Samo besedilo knjige je latinsko z vmesnimi nemškimi pasusi odgovorov nove redovnice med obredom sprejemanja. Slovenski obrazec izobčenja je zapisan na zadnjih dveh straneh, tako kot ga že njegov latinski naslov uvršča na konec obreda: "Seqvitur excommunicatio a Notario in Cathedra po/t Concione legenda".

Zanimiva je bila pot mekinjske obredne knjige v Nadškofijski arhiv Ljubljana. Pozornost pritegne dejstvo, da je kot depo shranjena med knjigami župnijskega arhiva Velesovo, župnije, v kateri je stoletja deloval samostan dominikank, prav tako kot mekinjski razpuščen v jožefinski dobi. Odgovor na vprašanje, kdaj in zakaj je knjiga iz mekinjskega samostana prišla v župnijski arhiv Velesovo, se ponuja tako rekoč kar sam po sebi. Ko je Jožef II. v začetku leta 1782 mekinjski samostan razpustil, so 50 domačih nun in v Mekinjah že dotlej bivajočih redovnic iz razpuščenih sestrskih samostanov premestili v nekdanji samostan dominikank v Velesovo. V Mekinjah sta sicer ob razpustitvi vladala vzorna disciplina in globoko duhovno življenje, kar potrjuje dejstvo, da je vseh 20 tamkajšnjih redovnic izjavilo, da želijo tudi po razpustitvi živeti skupaj. V velesovskem samostanu so me-

kinjskim klarisam določili prostore v pritličju, dominikanke pa so bivale v zgornjih prostorih. Tu so torej zadnje mekinjske klarise preživele preostanek svojega življenja.<sup>66</sup> Knjiga njihovih redovnih pravil, ki so jo iz Mekinj prenesle v svoj novi dom, je približno dvesto let ostala v arhivu velesovske župnije in od tam pred leti prišla v Nadškofijski arhiv Ljubljana.

Obrazec izobčenja, kakršnega so mekinjske klarise uporabljale do razpustitve svojega samostana leta 1782, se glasi:

"Excommunicatio ali panna<sup>67</sup> te prekletve, kateri bode kay skusheu ali prozh odšel od Pandera<sup>68</sup> ene Divize, jene nevei šte Chrištusove, teh lubih se/triz švetiga Franci/sca, jenu švete Clara<sup>69</sup> Mekin/skiga Clo/sra.

Per obla/iti u/liga mogozhniga vezhniga Boga, jenu švetiga Petra, jenu Paula negovih Apoštelnu lagvi/shnu, jenu sku/iti to vezhno panno, ali prekletuo prepoveimo, de obeden lete uprizha štojezhe Divize, ali Nune od bošhie Schlu/shbe, katerimu šo vuoblasti, jenu Pokor/shene pod tem banderam te zhi/to/ste, nieh nebode odpellau, tudi nieh blaga obeden nemore prozh odušete, ali ukra/iti, lamuzh toi/štu blagu imajo vmiru po/se/iti. Aku kateri pak se bode letu naprei v/el kaj ukra/iti, preklet bode vhi/shi, jenu šunai hi/she, preklet bode noter Vmei/iti, jenu na nyvi, ali pulli, preklet bode zhujozh, jenu Spiozh, preketu bode, kar bode jedou, jenu piu, preklet bode hodejzh, jenu ledejzh, preketu bode niega me/su, jenu niega ko/iti, jenu od podplatou do verha glave, ja de neima imeiti obeniga šdrauja. Pridi šuper niega prekletva tiga zhloveka, katero je ta Gošpud perpuštel šku/iti Moyse/ovo Sapoud zhes te hudobne Synuve I/sraelske. Bodi nieh Jeme šbri/sanu unkaj šthe šhivih Bukou, jenui štemi pravizhnime neimajo šapi/sane biti Unebe/sih: bodi nieh dell, jenu nieh erb/shina S'Cainam, kateri je bil šoiga brata vmurou, jenu S'Dathanam, jenu Abironam, tudi ša Ananiam, jenu Saphiram, ša Simonam tem velikem Zupernikam, jenu Jude/ham fratarjem,<sup>69</sup> kateri je bil Gošpud Boga predau, jenu šteme/štimi, kateri šo diali gošpud Bogu: poidi prozh od nas, toih niuu, jenu pote mi nozhemo imejte. Nai pride na ta šoidne dan, naj niega poshre ta vezhni ogen is hudizhi vred, jenu šhnigovimi Angele, aku nešai nebode povernou, kar je ukradou, jenu aku hpobuL/shinu nepride. Šgodi/se: šgodi/se."

<sup>64</sup> Mirko Rupel, Prispevki k protireformacijski dobi, Slavistična revija V-VII (1954), str. 187-189.

<sup>65</sup> Modest Golia, Zapiski in gradivo. Slovenica I, Slavistična revija XI (1958), str. 136-137.

<sup>66</sup> Damijan Hančič, 700 let klaris na Slovenskem, Nazarje 2000, str. 65-66.

<sup>67</sup> Iz nem. Bann, Bannfluch.

<sup>68</sup> Iz nem. Banner = bandera, prapor, zastava.

<sup>69</sup> Iz nem. Verräter = izdajalec.

## *Cæcommunicatio.*

*Ali panna te prekletve, Kateri bode Kaj  
škusheu ali prozh odsel od Pandera ene  
Divize, jenu Nèveiste Christusove,  
teh lubih Sestriz svetiga Fran-  
cisca, jenu svete Claræ  
Mekinskiga Clostra.*

*Per oblasti usiga mogozhniga vezhniga Boga,  
jenu svetiga Petra, jenu Paula negovih Apostelnu  
sagvishtnu, jenu škusi to vezhno panno, ali prekle-  
tu prepoveimo, de obeden lete uprizho stojezhe Di-  
vize, ali Nune od boshie Schlushe, Katerimu so  
vuoblasti, jenu Pokorshene pod tem banderam te  
zhistoste, nieh nebode odpellau, tudi nieh blaga obe-  
den nemore prozh odusete, ali ukrasti, samuzh toistu  
blagu imajo vmiru possesti. A ku kateri pak se  
bode letu naprei vsel Kaj ukrasti, preklet bode vhi-  
shi, jenu sinai hishe, preklet bode noter Vmeisti, jenu  
na njvi, ali pulli, preklet bode zhujozh, jenu spi-  
ozh, prekletu bode, kar bode jedou, jenu piu, pre-  
klet bode hodejzh, jenu sedejzh, prekletu bode  
niega mescu, jenu niega kosti, jenu od podplatou  
do verha glave, ja de neima imeiti obeniga sdrav-  
ja. Pridisuper niega prekletva tiga zhloveka,  
katero je ta Gospud perpushtel škusi Moysešovo*

*Besedilo izobčenja za kršitelje redovnih zaobljub v samostanu klaris v Mekinjah iz 18. stoletja*

Besedilu se pozna, da je prevedeno iz latinščine, najsi gre za skladnjo ali za pogosto rabo deležnikov: čujoč, spijoč, hodajoč itd. Jezik izdaja izrazite dolenjske poteze (prepovejmo, zbrisano, gospud, nejmajo), kar je morebiti povezano s krajevnim izvorom dveh dolgoletnih opatinj,

rodnih sester Doroteje Sidonije (1706-1728) in Maksimilijane Leopoldine pl. Gallenberg (1729-1758), doma z dolenjskega gradu Soteska.<sup>70</sup> Vsekakor se prevod – izdelati ga je moral rojeni

<sup>70</sup> Prim. D. Hančič, n. d., str. 28, 29.

Dolenjec/Dolenjka – ni naslonil na tri starejše različice obrazca izobčenja, ki so vse nastale okoli leta 1660 za potrebe samostana klaris v Ljubljani. Mekinjski obrazec je poznejšega datuma, morda sicer vzet iz starejše predloge, ki je ne poznamo, zato pa zagotovo preveden neodvisno od že znanih treh. Besedila iz druge polovice 17. stoletja so namreč med seboj nekako odvisna (najbolj samosvoj je obrazec III), časovno nastala zelo tesno skupaj, okoli 1660, kot prevod latinskega izvirnika iz "Pontificale romanum". Mekinjski se od njih razlikuje že po tem, da ima edini slovenski naslov in ne latinskega. Drugačen je tudi začetek obrazca: namesto "Z oblastjo inu v imeni vsegamogočiga Boga" se začneja z besedami: "Per oblasti vsiga mogočniga večniga Boga".

Glede na slovensko pisane pisarniške izdelke

17. in prve polovice 18. stoletja so ne samo mekinjski, temveč tudi vsi trije ljubljanski obrazci daleč najbolj zvesti bohoričici kot uveljavljenemu črkopisu slovenske nabožne literature. Le-ta je glede na svojo funkcijsko namembnost in krog odjemalcev razumljivo našla veliko boljše posnemovalce v cerkvenem kot v posvetnem – uradniškem pismenstvu.

Neujemanja z normo bohoričice so sicer opazna, a skoraj nemoteča. Za šumnik *č* je dosledno rabljena črkovna kombinacija *zh* (*mogozhniga, vezhniga*), glasu *c* pa ustreza črka *z* (*Divize, Zupernikam*). *Sh* najdemo samo dvakrat, prvič z glasovno vrednostjo *š* (*skusheu*) in drugič *ž* (*poshre*), saj je bila zapisovalcu ljubša kombinacija znakov *lh*, ki prav tako predstavlja oba šumnika *š* in *ž* (*Pokorlhene, lhivih*). Enkrat samkrat je za *š* rabljen nemški *sch* (*Schluhbe*),

| Obrazec ljubljanskih klaris iz obdobja okoli 1660-1666         |                                                                |                                                                           | Mekinjski obrazec                                                                               |
|----------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|
| I. različica                                                   | II. različica                                                  | III. različica                                                            |                                                                                                 |
| z oblastjo inu v imeni vsegamogočiga Boga                      | z oblastjo inu v imeni vsegamogočiga Boga                      | z oblastjo inu v imeni vsegamogočiga Boga                                 | per oblasti vsiga mogočniga večniga Boga                                                        |
| per veliki pani                                                | per veliki pani                                                | per veliki pani                                                           | skuzi to večno pano ali prekletvo                                                               |
| divice inu duhovne neveste Kristušove                          | divice inu duhovne neveste Kristušove                          | divico inu duhovno Kristušovo                                             | divice ali nune od božje službe                                                                 |
| pod banderam te čistosti podvržene                             | pod banderam te čistosti podvržene                             | pod banderam te čistosti podvržene                                        | so v uoblasti jenu pokoršene pod tem banderam te zhistoste                                      |
| jedoči inu pijoči ... hodeči inu sedeči                        | jedoči inu pijoči ... hodeči inu seeči                         | jedoč inu pijoč ... hodijoč inu stojoč                                    | kar bode jedou jenu piu ... hodejoč jenu sedejoč                                                |
| ne bodi v njemu zdravja                                        | ne bodi v njem zdravja                                         | nema imeti zdravja                                                        | nejma imejti obeniga zdravja                                                                    |
| zbriši se iz bukve teh živečih                                 | zbriši se iz bukve teh živečih                                 | zbriši se njega ime iz bukui tih živečih                                  | bodi njeh jeme zbrisanu unkaj s te živih bukui                                                  |
| inu s pravičnimi se ne pisaj                                   | inu s pravičnimi se ne pisaj                                   | inu s temi pravičnimi se ne pisaj                                         | jenuj s temi pravičnimi nejmajo zapisane biti u nebesih                                         |
| njegov del inu verbišina bodi                                  | njegov del inu verbišina bodi                                  | njega deu inu verbišina bodi                                              | bodi njeh del jenu njeh erbšina                                                                 |
| s Kajnam sovragam svojga brata                                 | s Kajnam sovragam svojga brata                                 | s Kajnam sovragam svojga brata                                            | s Kajnam, kateri je bil sojga brata vmurou                                                      |
| z Ananijam inu Safiro                                          | z Ananijam inu Safiro                                          | z Ananijam inu z Anfiro                                                   | sa Ananijam jenu Safiram                                                                        |
| ---                                                            | ---                                                            | s Simonam copernikom                                                      | sa Simonam tem velikem cupernikam                                                               |
| z Judežam izdajavcam                                           | z Judežam izdajavcam                                           | z Judežam zdajavcam Kristušovim                                           | Judežam fratarjem, kateri je biu gospud Boga predau                                             |
| kateri so k Bugu reklči: stezo tvojih potov nočemo             | kateri so k Bugu rekli: stezo tvojih potov nočemo              | kateri so k Bogu rekli: pojdi proč od nas, steze tvojih potov mi ne znamo | kateri so djali gospud Bogu: pojdi proč od nas, tojih niuu jenu pote mi nočemo imejte           |
| ča to vzetu ne povrne inu h pokuri ne pride, bodi, bodi, Amen. | ča tu vzetu ne povrne inu h pokuri ne pride, bodi, bodi, Amen. | ča ne povrne to odvzetu inu h pokuri ne pride, Amen.                      | ako nezaj ne bo povernou, kar je ukradou, jenu ako h h pobulšejnu ne pride, zgodi se, zgodi se. |

bržčas zato, ker sta v isti besedi zastopana tako *š* kot *ž* in ju je bilo treba grafično ločiti. Tako ima tudi samostojno stoječi visoki *f* glasovno vrednost nezvenečega *s* (*goſpud*, *fvetiga*) in zvenečega *z* (*oduſete*, *ldrauſa*). Za sičnik *s* je poleg visokega *f* rabljen še običajni *s* (*vuoblaſti*, *Spiozſh*), ki je, zanimivo, redkejši za zveneči *z* (*Sapoud*, *Sgodi*). Sicer pa je zapisovalec razliko med obema sičnikoma pogosto poudaril s podvojenim *ſs* (*poſſeſti*, *meſſu*) oziroma predlog *s* podaljšal kot *iſ* (*iſ hudizhi*) in *ſa* (*ſa Simonam*, *ſa Ananiam*).

Vplivi drugih jezikov, zlasti latinščine kot prevodne predloge, so opaznejši v skladnji kot v grafični podobi. Tu je kot nenavadno občutiti predvsem pisavo svetopisemskih imen (*Moyſeſſo*, *S'Cainam*, *S'Dathanam*) in rabo črke *y* za mehki *i* (*nyvi*, *Synuve*). Vplivov pisane nemščine je še manj: podvojeni *nn* v adaptirani nemški besedi *Bann* (*panne*) in morda skupina *th* (*ſthe*), izpričana še v svetopisemskem imenu *Datan*. V obeh tradicionalnih pisanih jezikih je pogost podvojeni *ll* in le-temu se tudi zapisovalec mekinjskega obrazca ni izognil (*odpellau*, *pulli*, *dell*).

Primerjava med tremi ljubljanskimi obrazci iz 17. stoletja in predstavljenim mekinjskim besedilom pokaže ponekod precejšnje razlike v prevajanju. Če sta ljubljanska obrazca I in II (tako ju v svoji objavi označuje M. Golia) identična - v obeh manjkata tudi ista dva krajša pasusa -, besedilo III pa je z njima v tesni zvezi in je moglo biti najzgodnejši prevod ter njuna predloga, je mekinjski obrazec nastal povsem neodvisno. Najpomembnejši razločki med štirimi različicami besedila so navedeni v preglednici.

Četudi jezikovna analiza ni predmet obravnave pričujočega članka, velja vseeno opozoriti na nekaj splošnih vtisov. Jezik treh ljubljanskih obrazcev iz let okoli 1660 je skladensko zvestejši latinskemu izvirniku in ponekod tudi jezikovno čistejši (npr. *izdajavec* namesto *fratar*). Mekinjski obrazec je pisan prosteje, ponekod bolj opisno (z *Judežam fratarjem*, *kateri je biu gospud Boga predau*), z dodatnimi pojasnitvami (*ſkuſi to večno pamo ali preketvo*), skratka bliže duhu ljudskega jezika. Jezik je v osnovi dolenjščina; o tem pričajo zlasti refleksi jata (*nejma imejti*) in *u* na mestu naglašene *o* (*ſkuſi*, *gospud*, *blagu*, *cupernikam*); a očitni so tudi gorenjski elementi, pač posledica gorenjskega okolja (denimo *Bog* namesto *Bug*, *pokoršene* namesto *pokuršene*), v prevodu bodisi primarni ali šele plod prepisovalske redakcije.

### III/2 – "Ljubeznivi pankrt" iz pravde zaradi žaljive naslovitve v zasebnem pismu iz leta 1701<sup>71</sup>

Žaljivi nagovor "lubesniui Pancart" izpod

peresa barona Janeza Andreja Mordaxa, namenjen višnjegorskemu mestnemu sodniku Janezu Iggerju, prvotno sicer ni bil zapisan v uradnem dokumentu in ga kot takega že zaradi kratkosti ne bi mogli uvrščati med slovenska besedila. Vendar pa je "ljubeznivi pankrt" s še nekaj zapisanimi nemškimi žaljivkami sprožil nič manj kot sodni proces pred kranjskim ograjnim sodiščem in se meseca maja 1702 v prepisu znašel v sodnem protokolu tega sodišča.

"Castiti" Janez Igger je namreč tožil "blagorodnega gospoda" barona Mordaxa, češ da mu je ta v mesecu juniju 1701. leta poslal listek z žaljivo vsebino (*ein Zedl diſes Inhallts...ablauffen zuſaſſen*). Sporočilo je bilo zaradi kratkosti in teže dejanja v celoti prepisano v sodni protokol. Med nemškim tekstom, zavitim v bolj ali manj posrečeno rimo, sta se tako znašli tudi dve inkriminirani besedi v slovenščini, nagovor naslovnika Iggerja z "ljubeznivim pankrtom". V celoti naj bi se vsebina listka ali pisemca glasila takole:

*"Mein lieber Flegl Igger, damit ihme ihm den Magen niht übel wierdet, soll er mit dem Genus von uns vor Lib nemben, lubesniui Pancart Vigesimo 4to: Sau zu halthen ist ein schöne Kunst, besser als eines Richters Gunst, der nur Schnecken hat zu Iudiciern, und niht Attestation begehren von Caualliern. Guette Nacht Lieber Richter, sein Frau gefallt mir besser, alls er allein."*

Dobesedni slovenski prevod je seveda manj sočen in brez posebne razlage tudi teže razumljiv:

*"Moj ljubi cepec Igger, da ti v želodcu ne bo postalo slabo, vzemi z užitkom od nas za drágo /za ljubeznivo/: Ljubeznivi pankrt, štiriindvajseto svinjo rediti je lepa umetnost, bolje kot milost sodnika, ki ima le polžem soditi, ne pa zahtevati pričevanj od kavalirjev. Lahko noč, ljubi sodnik, njegova /=tvoja/ žena mi je bolj všeč kot on sam /=ti sam/."*

Prizadeti Janez Igger je bil mnenja, da ga je baron Mordax v svojem pisanju nekajkrat prizadel z žalitvijo (*iniuri*). Ne nazadnje se je baron spozabil tudi nad častjo njegove žene. V svoji tožbi ograjnemu sodišču je Igger navedel, da si je pisemce takoj po prejetju vzel k srcu, zato raje izgubi 1000 zlatih dukatov, kot da bi bil neznosno žalitev pripravljen mirno odpustiti. Od Mordaxa je še prej pisno "dobrohotno" zahteval zadoščenje, vendar ta o kakšni zunajsodni poravnavi ni hotel slišati. Igger je zato barona tožil pred plemiškim sodiščem za 1000 zlatih dukatov prizadejane škode in v dokaz svojih trditev predložil Mordaxovo pisanje, to pa je bilo nato v sodni obravnavi pred dvorno pravdo tudi javno prebrano.

Drugi dan obravnave je v sodni protokol prišla še nekoliko drugačna razlaga vsebine pisma. Povzeli so jo namreč po smislu in ne v baronovi verzificirani obliki:

<sup>71</sup> AS 306, Ograjno sodišče za Kranjsko, protokoli št. 17, 1701-1704, fol. 197-198.

*"Es hat sich bishero kein Cauallier, noch iemandt anderer an meinen wortten oder Parolla einihe Diffidenz gesezt. Wüll geschweigen ein Roziger vnuerninfftiger flegl alß er ist, der mehrers vor einen Sauhalter als stattrihter oder Justitiario tauglich."*

Zgornje besede bi v slovenščini pomenile:

*"Doslej ni imel še noben kavalir niti kdo drug kakšnega nezaupanja v moje besede, kaj šele da bi bil to trmast nespameten cepec kot je on, ki je sposobnejši za svinjskega pastirja kakor za mestnega sodnika ali justiciarja."*

Kako se je zadeva končala, iz sodnih protokolov ni razvidno, lahko pa močno dvomimo, da je višnjegorski mestni sodnik za prizadejano žalitev v resnici iztožil zahtevanih 1000 zlatih dukatov.

Kakor koli, ob vsej skromnosti spotakljivega plemičevega pisanja moramo ugotoviti, da imamo pred seboj še en primer "slovenskega plemiškega pisma", četudi samo delno pisanega v slovenščini. Mordaxovo pisemce z žaljivim slovenskim nagovorom seveda ni primerljivo s približno desetletje starejšo slovensko korespondenco med plemkinjama Marenzijsko in Coraduzzijsko iz obdobja okoli leta 1690, čeprav je bila tudi ta po vsebini in obliki trivialna.<sup>72</sup>

Če sta P. Merku in za njim M. Žvanutova rabo slovenščine v plemiških krogih označila kot "jezik srca",<sup>73</sup> lahko temu dodamo, da skromni primer sramotilnega pisemca iz Višnje Gore postavlja pisani slovenski jezik izpod plemičevega peresa v vlogo jezika, uporabnega in prikladnega za zmerjanje in poniževanje, v tem vsaj enakovrednega nemščini. Postavlja se vprašanje, zakaj je baron Mordax uporabil slovenski besedi le v nagovoru. Ali je nemara hotel prav s tem izborom še učinkoviteje ponižati neplemiškega naslovnika?

Iz skope vsebine Mordaxovega pisanja lahko le v obrisih spoznamo, zakaj je pravzaprav šlo oziroma kakšen je bil povod spora. Omemba pričevanja (*Attestation*) slej ko prej kaže, da so Višnjani s svojim sodnikom Janezom Iggerjem na čelu od barona zahtevali nekakšno pričevanje oziroma dokazilo. Mordaxa je takšno občevanje napihnenih "purgarjev" z njim - "žlahtnim gospodom" tako razjezilo, da je Iggerja primerjal s svinjskim pastirjem, ki naj sodi in ukazuje zgolj svojim "polž(arj)em". S tem je kajpak mislil na Višnjane, ki se jih je zaradi neke polžu podobne pivske posode, shranjene v mestni hiši, prijel vzdevek "polžarji".<sup>74</sup>

Z latinskim števnikom "Vigesimo quarto", drugim nenemškim vstavkom v pismu, pa je Mordax najbrž hotel pokazati na nepomembnost Višnjanov, ki jim odmerja šele 24. točko svojega pisanja, dasi v resnici prvo in edino.

Nepomembno pisemce z začetka 18. stoletja nima tolikšne teže, da bi veljalo posebej razpravljati o njegovem piscu in prejemniku. Ker pa poznamo iz življenja "ljubeznivega pankrta" Janeza Iggerja kar nekaj zanimivih podatkov, kaže z njimi nekoliko osvetliti tudi širše okoliščine tega plemiško-meščanskega spora. Oba, Igger in baron Mordax, se namreč v virih kažeta kot precej nemirna, k prepirom nagnjena duhova.

Janez Andrej Mordax denimo prva leta 18. stoletja pred ograjnim sodiščem ni nastopil samo kot obtoženec v sporu z Iggerjem, ampak tudi kot tožnik. V vlogi lastnika manjše graščine Selo (*Sellu*) pri Stični<sup>75</sup> je na primer leta 1703 tožil stiškega opata, češ da so opatovi ljudje pretepli nekega njegovega podložnika.<sup>76</sup>

O tem članu razvejanega rodu Mordaxov sicer ne vemo prav dosti. Izviral je iz razmeroma stare rodbine s plemiškim predikatom "zum Portendorf", katere plemiške korenine so dokazljive vsaj za sedem rodov njegovih prednikov in sežejo v 15. stoletje.<sup>77</sup> Deželanstvo v kranjskem deželnem zboru si je rodbina pridobila leta 1584,<sup>78</sup> baronski naslov pa slabih sto let pozneje, leta 1671, ko je bil eden izmed štirih Mordaxov, prejemnikov plemiške diplome cesarja Leopolda I., tudi Andrej Danijel, oče našega Janeza Andreja.<sup>79</sup> Ob smrti leta 1689 je posedoval kar štiri gradove na Dolenjskem: Radeče ob Savi s pridruženima gradovima Turn v Radečah in Žebnik ter Zalog pri Novem mestu.<sup>80</sup>

Matična posest družine novopečenega barona Andreja Danijela je bilo radeško gospostvo in tudi njegov sin Janez Andrej, naš pisec slovenskih sramotilnih vrstic, se je zelo verjetno rodil prav v Radečah. Na svet je prišel nekako v času, ko je njegov oče postal baron (1671), vendar njegovih osebnih podatkov ne poznamo,

pripisal običajno srednjeveško obliko in naj bi jo meščani nekda uporabljali za pitje pri cehovskih svečanostih (Ueber Archive und Siegel der Städte und Märkte in Krain, Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale, Wien, NF XII (1885), str. CLVIII).

<sup>75</sup> Gre za dvorec Selo pri Št. Pavlu, ki ga je v drugi polovici 17. stoletja sezidal Janez Sigmund pl. Semenič, nato pa po M. Smoletovi od Valvasorjevih dni do leta 1728 podatki o lastnikih niso znani (prim. M. Smole, n. d., str. 433).

<sup>76</sup> AS 306, Ograjno sodišče za Kranjsko, protokoli št. 17, 1701-1704, s. p., 30. 12. 1703.

<sup>77</sup> AS 1075, Zbirka rodovnikov, Mordax von Portendorf.

<sup>78</sup> Ludvik Schiviz von Schivizhoffen, Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain, Görz 1905, str. 498.

<sup>79</sup> AS 1064, Zbirka plemiških diplom, št. 61, Dunaj, 1671 VI. 14. (prepis 1722).

<sup>80</sup> M. Smole, n. d., str. 401, 516, 556, 574.

<sup>72</sup> Prim. Pavle Merku, Slovenska plemiška pisma družin Marenzijsko - Coraduzzijsko s konca 17. stoletja, Trst 1980.

<sup>73</sup> Prim. Maja Žvanut, Od viteza do gospoda, Ljubljana 1994, str. 34-35.

<sup>74</sup> Prim. Mihaela Zajc-Jarc, Duhan iz Višnje Gore, (Glasovi, 7. Knjiga), Ljubljana 1993, str. 12-13; Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1937, str. 331. - A. Dimitz je leta 1882 v višnjegorskem mestnem arhivu še videl kositrno čašo, ki ji je



ker radeške cerkvene matice iz tega časa niso ohranjene. V okolico Višnje Gore ga je najbrž zanesla šele poroka z Ivano Terezijo, hčerko Maksimilijana Antona barona Taufererja in njegove žene Ane Kordule.<sup>81</sup> Njeni rodbini je namreč pripadal grad Turn pri Višnji Gori (Weichselbach), imenovan tudi Novi grad v Peščeniku ali Višnje.<sup>82</sup> Priženjeni Janez Andrej Mordax ni bil nikoli lastnik tega gradu, vsekakor pa je v njem bival, ko se je v začetku 18. stoletja pravdal s sosedoma – višnjegorskim mestnim sodnikom Janezom Iggerjem in stiškim opatom. Kot rečeno, je imel bliže Stični svoj lastni dvorec Selo, ki ga je morda pridobil že pred poroko. Zanimivo je, da o njem in njegovih štirih otrocih iz zakona z Ivano Terezijo<sup>83</sup> v Višnji Gori in tamkajšnjih župnijskih maticah ni nikakršnega sledu.<sup>84</sup> Očitno se je od tod kmalu odselil, zagotovo v Radeče, kjer je leta 1706 od svojega starejšega brata Ernesta Ferdinanda kupil radeško gospodstvo.<sup>85</sup>

Tako baron Mordax kot Janez Igger sta bila leta 1701, ko sta se sprla in zmerjala, v Višnji Gori še takorekoč novinca. Igger se je v mesto priselil največ deset let prej, Janez Andrej Mordax pa nekaj let za njim, ko je njegova poznejša soproga Ivana Terezija baronica Tauferer, rojena 1677, postala godna za možitev.

Četudi Janez Igger ni bil plemiškega rodu, vemo o njem precej več kot o baronu Mordaxu. Iggerjeve poznejše peripetije v Višnji Gori denimo kar nekajkrat spominjajo na spor z baronom. Zlasti v sodnih protokolih višnjegorskega mesta najdemo več drobnih podobnosti, tako denimo na Iggerja naslovljeno žaljivo pismo in verbalno zmerjanje, med drugim prav s pankrtom.

Kot rečeno, Janez Igger po rodu ni bil Višnjan. V dobro ohranjenih mestnih davčnih registrih, mestni računih in župnijskih matičnih knjigah namreč pred njim ne zasledimo njegovega priimka, po izvoru morebiti na nemški način izpeljanega iz toponima Ig. V mestu se je pojavil šele leta 1692 kot lastnik hiše, ki je še dve leti prej pripadala drugemu gospodarju.<sup>86</sup> Od tega leta do leta 1705 se mu je v Višnji Gori rodilo tudi sedem otrok, potem ko je vsaj ena hči prišla

na svet že pred priselitvijo Iggerjeve družine v to dolensko mesto.<sup>87</sup> Odkod so Iggerji prišli, morda odkriva podatek v sodnih protokolih, da se je Janez izučil padarske obrti v Celovcu, kjer se je zadrževal še leta 1691.<sup>88</sup> Poročen je bil z neko Katarino, ki ga je preživela, kljub številnemu potomstvu pa je njegov priimek živel v Višnji Gori le še eno generacijo.<sup>89</sup> Janez Igger je umrl 8. januarja 1733 kot mestni sindik ter prvi in zadnji višnjegorski odrasel moški predstavnik Iggerjevega rodu v tem dolenskem mestecu.<sup>90</sup>

Prišlek Igger se je naglo uveljavil v okolju svojega novega doma in štiri desetletja opazno zaznamoval življenje Višnje Gore. Samo kakšnih sedem let po priselitvi so ga namreč Višnjani leta 1698 prvič izvolili za mestnega sodnika in mu načelovanje mestu zaupali še dve naslednji leti, tj. do junija 1701,<sup>91</sup> to pa se ujema s časom, ko se je sporekel z baronom Mordaxom.

Tiste čase je bil Igger nasploh nastrojen precej tožiteljsko, saj je trdno držal vajeti v rokah in se mogel veseliti svojih hitrih uspehov v novem okolju. Ni dvomiti, da je baronu Mordaxu kakšno zagodel, kot jo je pozneje kar nekajkrat tudi svojim someščanom. Vse skupaj se je bržčas začelo tako, da od Mordaxa ni zahteval samo nekega pričevanja, temveč mu je povrh še kaj jezikal. Neobzirnost in nevljudnost do oseb plemenitega rodu namreč nista bili kakšen izjemen primer. Tako je ravno Igger kot sodnik leta 1704 obravnaval tožbo baronice Sofije Olimpije Deleo zoper višenjskega meščana Janeza Krstnika Kovačiča, ki naj bi si prejšnje leto drznil "milostno gospo" tikati, jo zmerjati s svinjsko pastirico in ji celo groziti z dvignjenim korobačem. Baronici se je moral nazadnje samo opravičiti in ji v sodni hiši podati roko, že prej pa naj bi se z njo glede incidenta poravnal v Stični.<sup>92</sup>

Zanimivo je, da se je Igger, potem ko ga od 1701 dve leti niso izvolili za sodnika, prav rad prepiral in s tem pridno polnil ohranjene mestne sodne protokole. Žalitve in medsebojne tožbe zaradi žalitev so bile sicer med Višnjani na dnevnem redu, kot v majhnih mestih nasploh, toda Iggerjevo ime v takšnih primerih le preveč očitno prevladuje in s tem nazorno razkriva njegov nemirni značaj.

Tako je poleti 1701 tožil gostača Luko Femica zaradi žalitve, češ da ga je ta ozmerjal s psom in tatom, mu skočil v lase in mu kot upravitelju sodišča sploh izkazoval premalo spošto-

<sup>81</sup> O zakonski zvezi Janeza Andreja Mordaxa s Terezijo Tauferer gl. AS 1075, Zbirka rodovnikov, Mordax von Portendorf. - Ivana Terezija je bila 19. maja 1677 krščena v višnjegorski župnijski cerkvi (L. Schiviz von Schivizhoffen, n. d., str. 343).

<sup>82</sup> M. Smole, n. d., str. 327-329.

<sup>83</sup> AS 1075, Zbirka rodovnikov, Mordax von Potendorf.

<sup>84</sup> Prim. NŠAL, ŽA Višnja Gora, krstna matična knjiga 1691-1716.

<sup>85</sup> M. Smole, n. d., str. 401. - Kdaj je baron Janez Andrej umrl, ni moč ugotoviti, ker se radeške mrliške matice začenjajo šele z letom 1749, ko je bil skoraj gotovo že mrtev, vsekakor pa ne več lastnik radeškega gospodstva (prim. AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, N 168, gospodstvo in trg Radeče).

<sup>86</sup> AS 166, Mesto Višnja Gora, fasc. IV, davčni registri.

<sup>87</sup> NŠAL, ŽA Višnja Gora, krstne matične knjige 1672-1689, 1691-1716.

<sup>88</sup> AS 166, Mesto Višnja Gora, fasc. II, sodni protokoli 1683-1710, 6. 9. 1701.

<sup>89</sup> Prim. NŠAL, ŽA Višnja Gora, krstne matične knjige 1691-1716, 1718-1733, 1734-1753, 1754-1777.

<sup>90</sup> NŠAL, ŽA Višnja Gora, mrliška matična knjiga 1713-1748, 8. 1. 1733.

<sup>91</sup> AS I, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 285, I/145, lit. W I-14.

<sup>92</sup> Prav tam, 5. 3. 1704.

vanja. Igger je zanj pred sodiščem zahteval nič manj kot izgon iz mesta, in to utemeljeval s podcenjujočimi besedami, da je Femic majhen mož ("Kherll"), mestu bolj v škodo kot v korist.<sup>93</sup>

Drugi sodni spor je zadeval Iggerjevo domnevno sumljivo preteklost. Samo teden dni za Femicem je tožil someščana Jakoba Killerja, ki naj bi imel pri sebi neko "sumljivo pisemce" in naj bi o Iggerju širil žalitve v zvezi z njegovim bivanjem in ukom v Celovcu. Igger je s pismi dokazoval, da nič od tega, kar trdi Killer, ni res, zato se mu je moral slednji opravičiti in žalitve preklicati.<sup>94</sup>

Hitro pa se je izkazalo, da tudi Igger ni bil dosti bolj olikan. Leta 1703, po vnovični izvolitvi za sodnika, je na višnjegorskem trgu s psom ozmerjal someščana Janeza Kovačiča, potem ko sta se sporekla zaradi neke vozne poti. Tokrat je bil Igger prvič tisti, ki je moral na koncu preklicati svoje besede in tožniku podati roko.<sup>95</sup> Ni čudno, da je že omenjeni Jakob Killer leto pozneje Iggerja, tedaj mestnega sodnika (v letih 1703-1705),<sup>96</sup> označil za prepirljivca (*ein Hader*) in si pred sodiščem prislužil ukaz, naj se mu opraviči.<sup>97</sup>

Morda je bilo res nekaj na tem, da se je Igger rodil kot nezakonski otrok, ali pa so se Višnjani nemara spomnili Mordaxovega pisma "lubeznivemu pankrtu", da je Franc Kastelic Iggerja leta 1705 žalil z goljufom, pankrtom in več drugimi nizkimi besedami, potem pa ga še tožil, češ da ga je Igger prvi ozmerjal s psom in mu primazal zaušnico. Sodišče je dognalo, da je začel Kastelic, zato je bil kaznovan s tremi dnevi zapore v stolpu, kaznovanju zaradi zaušnice pa se ni tokrat izognil niti Igger, ki je, dokler ni plačal denarne kazni, moral ostati v udobnejšem arestu v sodni hiši.<sup>98</sup>

Janez Igger je prav tisti čas v Višnji Gori dosegel svoj prvi vrhunec in padec. Tako je naslednje leto 1706 ob vnovični izvolitvi za mestnega sodnika hkrati prevzel še dobro plačano službo mestnega pisarja.<sup>99</sup> Ko ga Višnjani naslednje leto niso več izvolili na sodniško mesto, je na njihovo prošnjo tudi za to leto sprejel funkcijo pisarja,<sup>100</sup> a že dva tedna pozneje ga je mestni svet odstavil, ker da pisarske službe ni primerno opravljal in ker naj bi bil povrh tega udeležen v sporu med mestom in gospodvom

Višnja Gora.<sup>101</sup> Igger se je nato someščanom maščeval tako, da je nanje pritisnil z vestnim izterjevanjem deželskosodne mitnine, ki jo je imel v zakupu od višnjegorskega gospodstva.<sup>102</sup> S tem se je spor med Iggerjem in njemu nenaklonjeno stranko šele začel razplamtevat. Mestno sodišče ga je za njegova samovoljna dejanja kaznovalo z denarno kaznijo, ker pa je potem mestni svet in meščane opravljal s sramotilnim govorjenjem, so ga vodilni meščani 13. septembra 1707 odstavili z mesta notranjega svetnika za obdobje do naslednjih volitev sodnika čez dobrih devet mesecev.<sup>103</sup> Dva tedna pozneje so Iggerja dolžili tudi tega, da naj bi še v času, ko je bil sodnik in pisar, brez vednosti mestnega sveta iz protokolov izrezal neki sklep mestnega sveta.<sup>104</sup> Pretkani Igger je dejanje priznal in se nato zatekel po pomoč k drugi sodni instanci, deželnemu vicedomu v Ljubljani.<sup>105</sup> Medtem ko se je zadeva vlekla pri obeh sodiščih, mestnem in vicedomskem, se je bližal 24. junij 1708, dan novih rednih volitev mestnega sodnika oziroma dan, do katerega je bil Igger odstavljen z mesta notranjega svetnika. Deželni vicedom je za ta dan ukazal svojemu pooblaščenцу, naj Iggerja pospremi k volitvam in ga vnovič umesti na svetniško mesto. Ker je del mestnih očetov skušal to dejanje preprečiti in so pred rotovžem v ta namen postavili stražo, so bili mestni sodnik in trije svetniki mesec dni pozneje klicani v Ljubljano na vicedomsko zaslišanje, tam pa se je izkazalo, da Višnjani glede Iggerja niso najbolj enotnega mnenja.<sup>106</sup> Igger jih je očitno uspešno zavrtel okoli prsta. Tako je mogel spet hoditi k sejam notranjega sveta, a se je še isto jesen zaradi žalitev zapletel v vsaj dve pravdi, enkrat kot tožnik in drugič kot obdolženec; za kratek čas je bil celo znova "suspendiran" s sej, dokler se ni svojemu tožniku opravičil.<sup>107</sup>

Take in drugačne zdrahe so si mogli privoščiti samo dovolj močni meščani, ki so se zavedali, da jih obubožano in zadolženo mesto potrebuje. Iggerjevi izpadi so bili hitro pozabljeni, saj je mestno predstojništvo z njim že spomladi 1709 sklenilo pogodbo o zakupu mestne mostnine. Petični Janez Igger je bil pač edini pripravljen v gotovini plačati znatno zakupnino za dve leti vnaprej.<sup>108</sup> Nič hudega, če je naslednje leto mestnega sodnika Janeza Šinkovca ozmerjal s

<sup>93</sup> AS 166, Mesto Višnja Gora, fasc. 2, sodni protokoli 1683-1710, 31. 8. 1701.

<sup>94</sup> Prav tam, 6. 9. 1701.

<sup>95</sup> Prav tam, 12. 9. 1703.

<sup>96</sup> AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 285, I/145, lit. W I-14.

<sup>97</sup> AS 166, Mesto Višnja Gora, fasc. 2, sodni protokoli 1683-1710, 17. 11. 1704.

<sup>98</sup> Prav tam, 29. 10. 1705.

<sup>99</sup> AS 166, Mesto Višnja Gora, fasc. 2, sodni protokoli 1705-1752, 24. 6. 1706.

<sup>100</sup> Prav tam, 24. 6. 1707, 14. 7. 1707.

<sup>101</sup> Prav tam, 29. 7. 1707.

<sup>102</sup> Prav tam, 6. 8. 1707. – AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 285, I/145, lit. W I-14, 12. 8. 1708.

<sup>103</sup> AS 166, Mesto Višnja Gora, fasc. 2, sodni protokoli 1705-1752, 6. 8. 1707, 13. 9. 1707.

<sup>104</sup> Prav tam, 26. 9. 1707.

<sup>105</sup> Prav tam, 19. 12. 1707, 27. 1. 1708, 28. 3. 1708.

<sup>106</sup> AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 284, I/145, lit. W I-2, 28. 7. 1708.

<sup>107</sup> AS 166, Mesto Višnja Gora, fasc. 2, sodni protokoli 1705-1752, 17. 9. 1708, 1. 10. 1708, 8. 10. 1708.

<sup>108</sup> Prav tam, 7. 3. 1709.

svinjo, menda zato, ker mu je Šinkovec poslal neko sramotilno pismo (*einen Schelmenbrief*). Zadeva je šla pred vicedomsko sodišče, mestno pa je oba moža kaznovalo z dvema dnevoma blagega zapora v mestni hiši.<sup>109</sup>

Janez Igger je torej prejel že drugo sramotilno pismo, odkar je bival v Višnji Gori. Potem ko mu je prvega, nemško-slovenskega, leta 1701 poslal baron Mordax, naj bi mu drugega napisal someščan, sicer tekmeč za sodniško mesto. Vse skupaj je bilo nemara že del predvolilne strategije, ki je šla tokrat na roko Iggerju. Janez Šinkovec je namreč ostal na sodniškem mestu le do naslednjih volitev ob kresu 1711 in čez tri leta se je uspelo povzpeti na zaželeno mesto tudi že Iggerju, ki se je zdaj po devetih letih prekinitve obdržal v sodniški funkciji tri zaporedne mandate. Kot je veliko pozneje, leta 1744, zapisal njegov zet Johann Reichard, naj bi pokojni tast Janez Igger kar 22 let opravljal sodniško službo in hkrati krčmarsko obrt.<sup>110</sup> Navedba o 22 sodniških mandatih je sicer pretirana, saj iz raznih virov poznamo vse sodnike iz let Iggerjevega življenja v Višnji Gori, res pa je Igger sodnikoval lepo število štirinajstih mandatov, kar je dlje kot kateri koli njegovih someščanov.<sup>111</sup>

Iggerjeva hiša je nasploh dodobra zaznamovala življenje tega podeželskega mesteca tudi še po Janezovi smrti. Štiri desetletja njegovega delovanja v mestu so se nadaljevala z vplivnostjo njegove žene, hčerke in zeta. Nekatere izmed Iggerjevih značajskih potez so se očitno prenesle na hčerko Ano Elizabeto, ki jo je oče leta 1731

kot mlado vdovo omožil z Johannom Reichardom iz koroškega Wolfsberga.<sup>112</sup> Ta je pozneje prav tako postal mestni sodnik, toda Višnjani so imeli že prav kmalu veliko povedati zoper njegovo početje in zlasti zoper njegovo ženo, Iggerjevo hčerko. "Gospa sodnica" se je nenehno vtilkala v mestne zadeve, se celo sama udeleževala sej mestnega sveta in sprejetje vsakega njegovega sklepa vezala na svojo privolitev. Ko so Višnjani leta 1744 nad tem potožili deželnemu vicedomu, je vrli sodnik Reichard našel v ženino obrambo prav posrečene izgovore. Njegova žena naj bi bila "spodobna dajati odgovor celotnemu mestnemu svetu" in ne nazadnje "naj bi bila ženska v zadnjem času nasploh zelo spoštovano bitje, saj je vendar tudi sedanji vladar, Marija Terezija, ženskega spola". Končno je bil po njegovem razlogu ženine navzočnosti na sejah predvsem v tem, da njegove besede drugim gospodom tolmači v deželski jezik (kranjsko slovenščino), ki ga sam kot nemški Korošec očitno ni bil povsem vešč.<sup>113</sup> Ta podatek iz ust neslovenskega priseljenca sicer ne pove nič novega o jezikovni podobi višnjegorskega mesteca, kjer so morali na sejah mestnega sveta prejeta uradna pisanja tudi že prej "tolmačiti po kranjsko" (*auf crainerisch expliciert worden*).<sup>114</sup> Navajam ga le zaradi posredne povezanosti z Janezom Iggerjem. Sosednji plemič je mogel tega višnjegorskega veljaka štiri desetletja prej najbolj neposredno in razumljivo ozmerjati prav z etiketo, sestavljeno iz dveh slovenskih besed: "ljubeznivi pankrt".

<sup>109</sup> Prav tam, 9. 9. 1710.

<sup>110</sup> AS I, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 284, I/145, lit. W I-2, 17. 6. 1744.

<sup>111</sup> Prav tam, 24. 6. 1720, 24. 6. 1724, 24. 6. 1725, 11. 5. 1731; šk. 285, I/145, lit. W I-14, 12. 9. 1699, 13. 9. 1703, 3. 9. 1704, 4. 7. 1706, 27. 7. 1714, 22. 7. 1715, 1. 8. 1716, 29. 6. 1719. - Njegov zadnji mandat leta 1731 je trajal sicer samo nekaj mesecev, ko je vskočil namesto umrlega sodnika in mestu načeloval do naslednjih sodniških volitev.

<sup>112</sup> NŠAL, ŽA Višnja Gora, poročna matična knjiga 1713-1754, 8. 9. 1731.

<sup>113</sup> AS I, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 284, I/145, lit. W I-2, 17. 6. 1744.

<sup>114</sup> AS 166, Mesto Višnja Gora, fasc. 2, sodni protokoli 1705-1752, 27. 1. 1708.